

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Κωστής Κουτσόπουλος
Μαρία Σωτηράκου Μαρία Τασσόγλου**

**Γεωγραφία
Στ' Δημοτικού**

Μαθαίνω για τη Γη

2ος τόμος

Γεωγραφία Στ΄ Δημοτικού

Μαθαίνω για τη Γη

2ος τόμος

Κεφάλαια 21 - 34

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Κωστής Κουτσόπουλος, *Καθηγητής Ε.Μ.Π.*

Μαρία Σωτηράκου, *Εκπαιδευτικός*

Μαρία Τσατσόγλου, *Εκπαιδευτικός*

Δημήτριος Ζωγόγιαννης, *Εκπαιδευτικός*

ΚΡΙΤΕΣ – ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Μαρία Σκορδίλη, *Λέκτορας Χαροκόπειου Πανεπιστημίου*

Αλεξάνδρα Τραγάκη, *Λέκτορας Χαροκόπειου*

Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Μιχαηλίδης, *Εκπαιδευτικός*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Χριστίνα Τάγαρη, *Σκιτσογράφος-Εικονογράφος*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ευφροσύνη Ξίξη, *Φιλολόγος*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Γεώργιος Σκαλιάπας, *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού*

Ινστιτούτου

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Γιώργος Χαρβαλιάς, *Εικαστικός Καλλιτέχνης*

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας, Αποφ. 16158/6-11-06

και 75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Κωνσταντίνος Κουτσόπουλος
Μαρία Σωτηράκου   Μαρία Τασσόγλου**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:
Ελληνικά γράμματα**

**Γεωγραφία Στ΄ Δημοτικού
Μαθαίνω για τη Γη**

2ος τόμος

Κεφάλαια 21 - 37

**Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία
Πράξεων 2.2.1.α: «Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

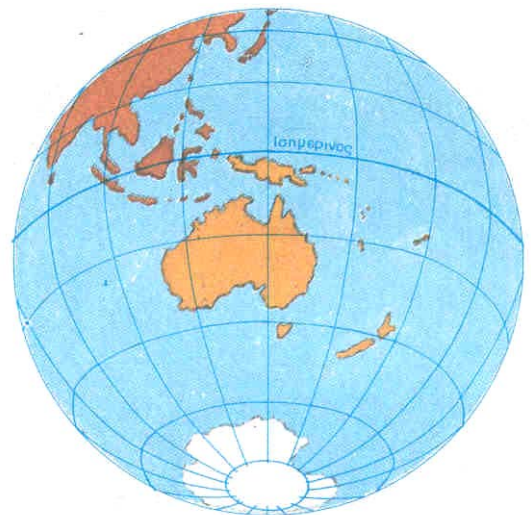
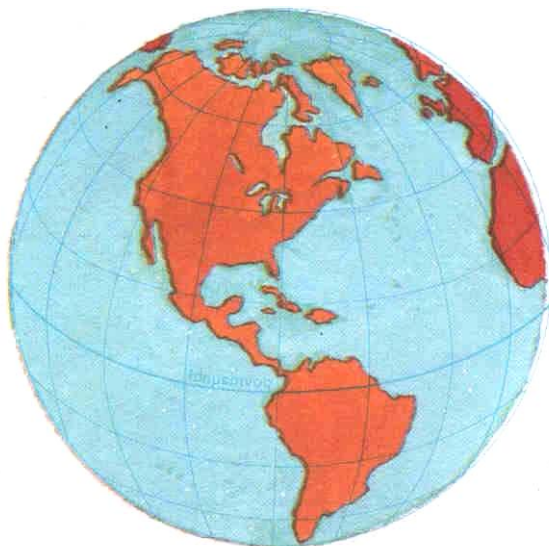
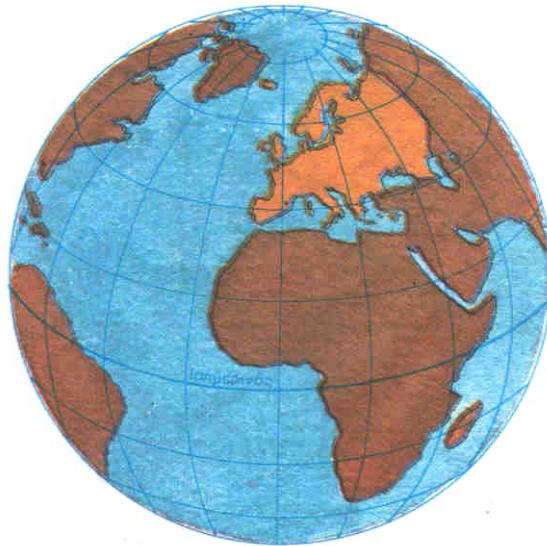
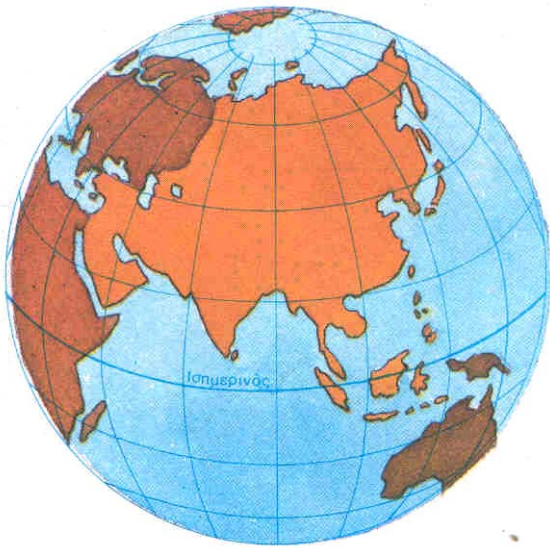
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

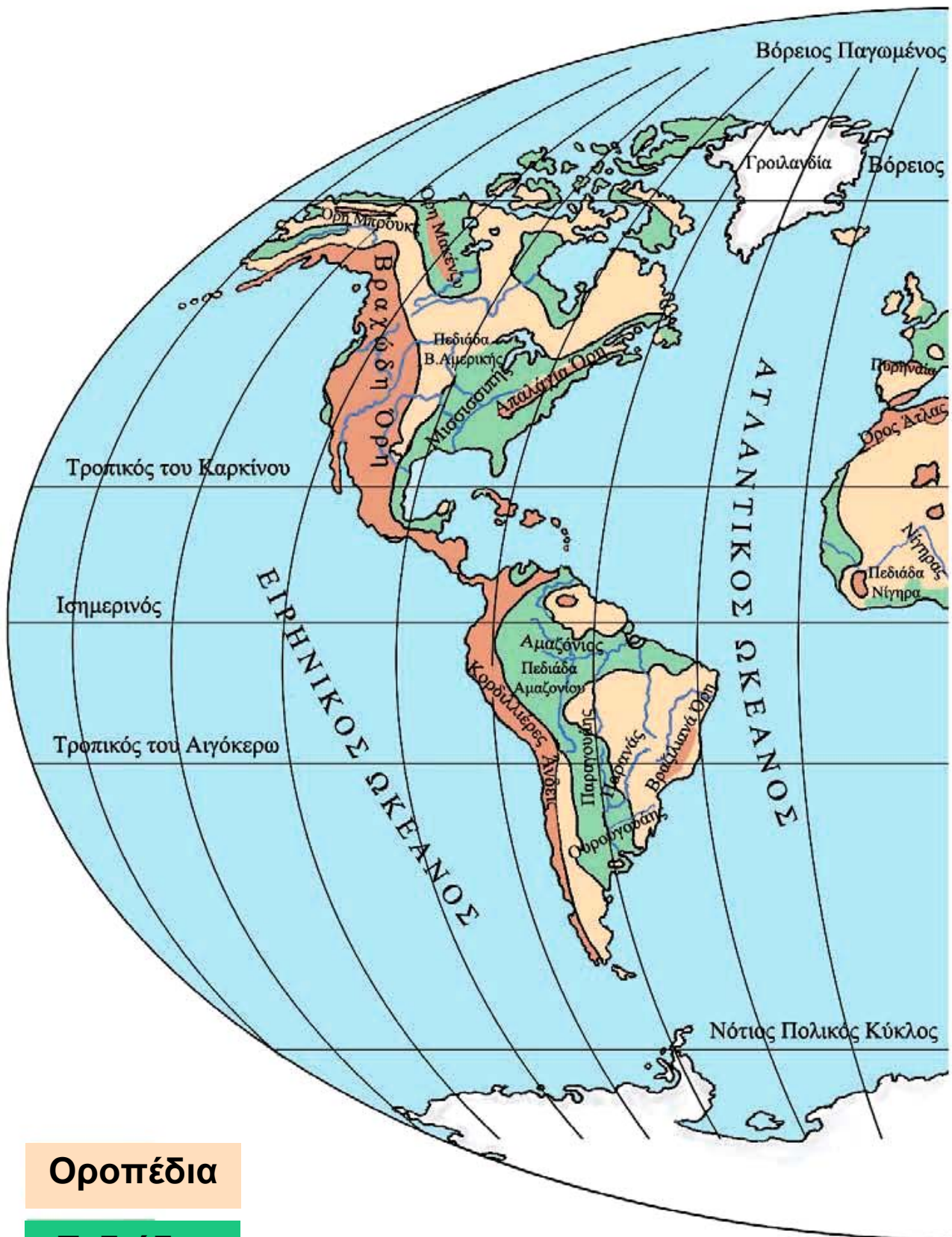
**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και
παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με
βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το
Νηπιαγωγείο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας Σύμβουλος του Παιδαγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Οικονόμου Σύμβουλος του Παιδ. Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο
75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από
εθνικούς πόρους.

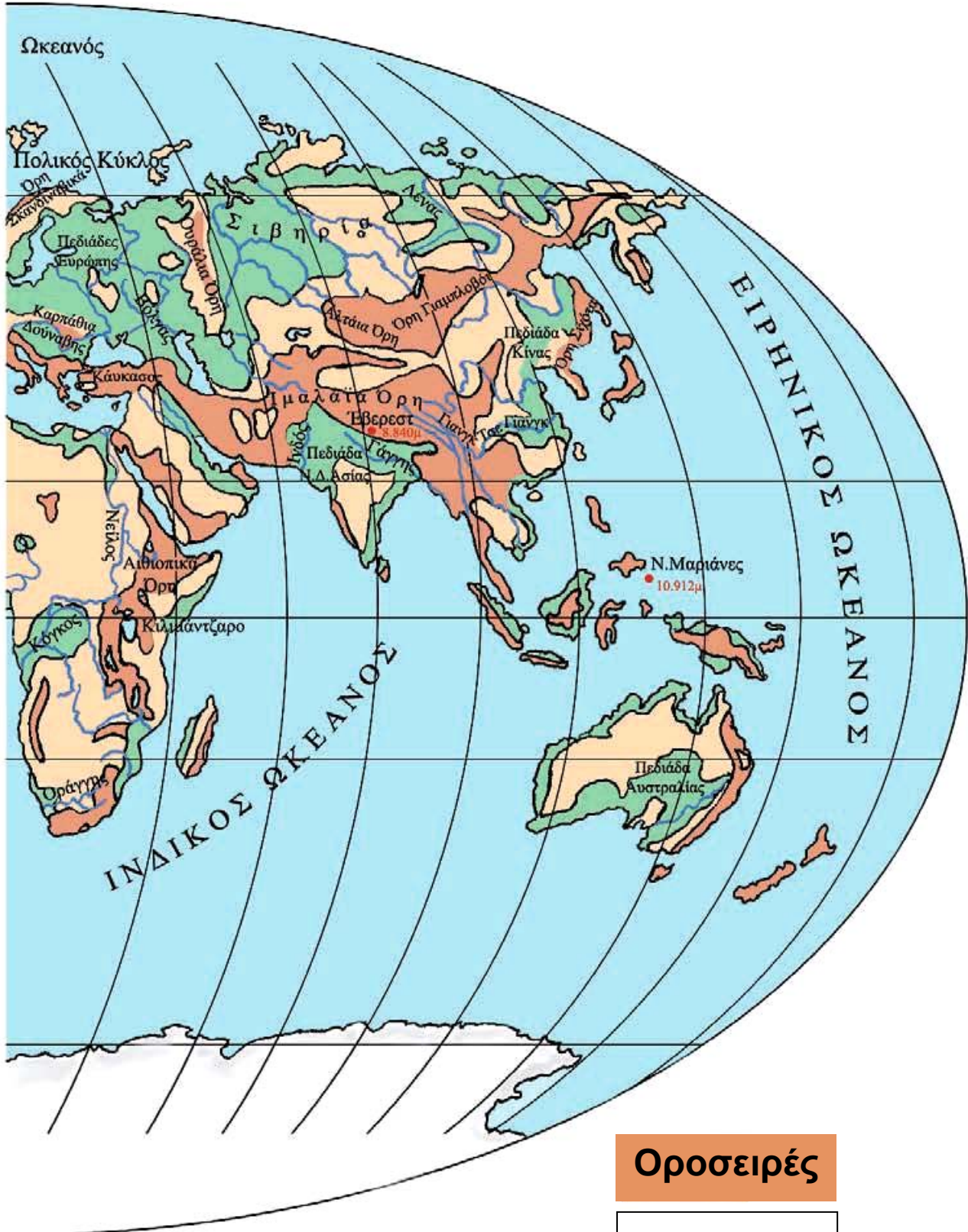

Οροπέδια

Πεδιές

Το ανάγλυφο της Γης

Οροσειρές

Ποταμοί

Η ζωή στις πολικές περιοχές

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ για τις πολικές περιοχές της Γης
- ⇒ πώς οι κάτοικοι προσαρμόζονται στις δύσκολες συνθήκες των πολικών περιοχών

Οι πολικές περιοχές της Γης

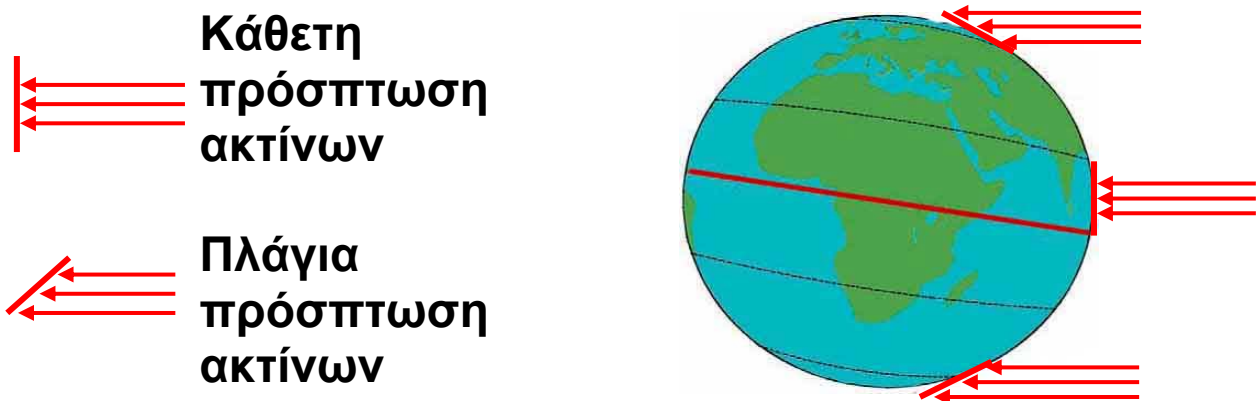
Εικόνα 21.1: Παγκόσμιος χάρτης με τις πολικές περιοχές της Γης

Παρατηρήστε τον παγκόσμιο χάρτη και εντοπίστε τις πολικές περιοχές σε κάθε ήπειρο.

Βορειότερα από το Βόρειο Πολικό Κύκλο και νοτιότερα από το Νότιο Πολικό Κύκλο εκτείνονται οι πολικές περιοχές της Γης. Είναι περιοχές σκεπασμένες από πάγους, αφού οι ακτίνες του Ηλίου πέφτουν πάντα τελείως πλάγια πάνω σε αυτές και η θερμοκρασία είναι πολύ χαμηλή.

Η βόρεια πολική ζώνη καλύπτεται από το Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό (Αρκτικό Ωκεανό). Περιλαμβάνει τις βόρειες ακτές της Αμερικής, της Ασίας και της Ευρώπης και το νησί Γροιλανδία. Η νότια πολική ζώνη περιλαμβάνει την Ανταρκτική, η οποία από πολλούς θεωρείται ως η τέταρτη κατά σειρά μεγέθους ήπειρος και είναι ακατοίκητη.

Εικόνα 21.2: Η πρόσπτωση των ηλιακών ακτίνων

Παρατήρησε την εικόνα 21.2 και προσπάθησε να εξηγήσεις το φαινόμενο της πολικής ημέρας και της πολικής νύχτας.

Ένα παράξενο φαινόμενο στις πολικές περιοχές είναι ότι η ημέρα και η νύχτα διαρκούν έξι μήνες η καθεμία. Είναι η **πολική ημέρα** και η **πολική νύχτα**.

Όταν στην Αρκτική επικρατεί ημέρα, στην Ανταρκτική επικρατεί νύχτα και αντιστρόφως.

Στις πολικές περιοχές η θερμοκρασία κατεβαίνει πολλές φορές κάτω από τους -60°C . Η βλάστηση που αναπτύσσεται το καλοκαίρι μόνο για δύο μήνες (στις βόρειες πολικές περιοχές) είναι της τούνδρας και χαμηλότερα της τσίγκα.

Θυμηθείτε από προηγούμενο μάθημα ποια είναι η βλάστηση της τούνδρας και της τσίγκα. Ποια ζώα ζουν στις πολικές περιοχές;

Εσκιμώοι και Λάπωνες

Εικόνα 21.3α: Περιοχές όπου ζουν οι Εσκιμώοι

Εικόνα 21.3β: Περιοχές όπου ζουν οι Λάπωνες

Παρατηρήστε τους χάρτες και ονομάστε τις περιοχές, όπου ζουν οι κάτοικοι των αρκτικών περιοχών, δηλαδή οι Εσκιμώοι και οι Λάπωνες.

Οι Εσκιμώοι κατόρθωσαν να επιβιώσουν στο τόσο δύσκολο περιβάλλον αναπτύσσοντας έναν αξιοθαύμαστο τρόπο ζωής. Είχαν στη διάθεσή τους μόνο δέρματα, κόκαλα ζώων και ξύλο. Με τα δέρματα κατασκεύαζαν ενδύματα και με τα κόκαλα και το ξύλο διάφορα εργαλεία. Είναι κυνηγοί και ψαράδες. Κυνηγούν τη φώκια και τρέφονται με το κρέας της, φωτίζονται και θερμαίνονται καίγοντας το λίπος της και ντύνονται με ρούχα

που φτιάχνουν από το δέρμα της. Κατασκευάζουν τις βάρκες τους (καγιάκ) από το δέρμα της φώκιας ή από ξύλο. Για τα σπίτια τους (ιγκλού) χρησιμοποιούν κύβους παγωμένου χιονιού, το μόνο υλικό που υπάρχει άφθονο στις αρκτικές περιοχές. Οι κατασκευές αυτές τους προστατεύουν από το δριμύ ψύχος.

Οι Εσκιμώοι χρησιμοποιούν πολλές λέξεις για να εκφράσουν την έννοια του χιονιού. Ας εξηγήσουμε γιατί.

Οι Λάπωνες ζουν στη Βόρεια Ευρώπη. Έχουν συνδέσει τη ζωή τους με τους τάρανδους, από τους οποίους παίρνουν το κρέας και το γάλα για τροφή. Το δέρμα τους το χρησιμοποιούν για ρούχα και σκηνές.

Καθώς οι τάρανδοι μετακινούνται, για να βρουν τροφή σε περιοχές που δεν είναι καλυμμένες από πάγο, οι Λάπωνες τους ακολουθούν σε ατέλειωτα ταξίδια.

Εικόνα 21.4: Λάπωνας στο ταξίδι του

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Πολική ημέρα: η διάρκεια των έξι μηνών, κατά την οποία ο Ήλιος φωτίζει τις πολικές περιοχές της Γης

Πολική νύχτα: η διάρκεια των έξι μηνών, κατά την οποία οι πολικές περιοχές της Γης δεν φωτίζονται από τον Ήλιο.

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Ας χωριστούμε σε δύο ομάδες, τους Εσκιμώους και τους Λάπωνες. Θα συγκεντρώσουμε (από πηγές που διαθέτουμε) περισσότερες πληροφορίες για τη ζωή αυτών των δύο φυλών.

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Ποιοι είναι οι Λάπωνες

Οι Λάπωνες κατοικούν στα βόρεια της Φινλανδίας, της Σουηδίας, της Νορβηγίας και της Ρωσίας. Δεν γνωρίζουμε ακριβώς από πού ήρθαν. Πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι κατάγονται από τη Σιβηρία, ενώ άλλοι ότι έχουν έρθει από την Κεντρική Ευρώπη (Άλπεις).

Άρχισαν να ασχολούνται με τη λογοτεχνία στις αρχές του 19ου αιώνα. Τα θέματά τους τα αντλούσαν από τη φύση του αρκτικού βορρά και από τον αγώνα τους να επιβεβαιώσουν την πολιτιστική τους ταυτότητα και να υπερασπίσουν το δικαίωμα της ύπαρξής τους.

Σχεδόν όλοι οι Λάπωνες είναι δίγλωσσοι. Μιλούν και τη λαπωνική γλώσσα και την επίσημη γλώσσα της χώρας, στην οποία κατοικούν.

ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ ΜΠΡΙΤΑΝΝΙΚΑ

Η ζωή στα τροπικά δάση

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ για τα τροπικά δάση της Γης
- ⇒ πώς οι κάτοικοι προσαρμόζονται στις συνθήκες αυτών των περιοχών

Παρατηρήστε τον παγκόσμιο χάρτη και εντοπίστε τις περιοχές των τροπικών δασών σε κάθε ήπειρο.

Τα τροπικά δάση εκτείνονται στην τροπική ζώνη, κυρίως γύρω από τον Ισημερινό. Στις περιοχές αυτές οι βροχοπτώσεις είναι συνεχείς και η θερμοκρασία κυμαίνεται από 20° έως 30° C καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Στα τροπικά δάση συναντάμε δέντρα πλατύφυλλα, επίφυτα φυτά (προσκολλώνται στα κλαδιά και στους κορμούς των δέντρων), καθώς επίσης θάμνους και πόες.

Οι συνθήκες, που επικρατούν εδώ, δημιουργούν ένα ιδανικό περιβάλλον για την ανάπτυξη των φυτών. Τα φυτά των τροπικών δασών δεν σταματούν ποτέ την ανάπτυξή τους και δεν χάνουν τα φύλλα τους. Τα δέντρα μεγαλώνουν σε διαφορετικά ύψη, μέχρι και στα 50 μ. ακόμη. Έχουν πολύ πυκνό φύλλωμα, το οποίο εμποδίζει τις ακτίνες του Ήλιου να φθάσουν στο έδαφος, με αποτέλεσμα αυτό να είναι πάντα υγρό και σκεπασμένο από σάπια φύλλα. Οι θρεπτικές ουσίες, που προέρχονται από την αποσύνθεση των φύλλων, απορροφώνται από τις ρίζες των δέντρων.

Όσο απομακρυνόμαστε από τον Ισημερινό συναντάμε τροπικά δάση φυλλοβόλων δέντρων, στα οποία οι βροχοπτώσεις σημειώνονται κυρίως έπειτα από περίοδο παρατεταμένης ξηρασίας. Η περίοδος των βροχοπτώσεων αποκαλείται υγρή περίοδος των μουσώνων.

Θυμηθείτε από προηγούμενο μάθημα ποια είναι τα ζώα των τροπικών περιοχών.

Τα ζώα των τροπικών δασών είναι πολυάριθμα. Μια μεγάλη ποικιλία εντόμων, αραχνοειδών, φιδιών και πουλιών συμπληρώνει τον πληθυσμό των μικρών και μεγάλων ζώων που ζουν στα τροπικά δάση της Γης.

Οι Πυγμαίοι

Οι Πυγμαίοι είναι μία φυλή της Κεντρικής Αφρικής. Το ύψος τους δεν ξεπερνά το 1.45 μ. και το βάρος τους τα 40 κιλά. Τρέφονται από το κυνήγι (πουλιά, αγριογούρουνα, αντιλόπες κ.ά.) και με καρπούς, ρίζες, φρούτα,μανιτάρια, μέλι κ.ά.

Κατασκευάζουν τις καλύβες τους, τα κρεβάτια τους και αντικείμενα καθημερινής χρήσης από τα κλαδιά και τα φύλλα των δέντρων. Παίρνουν από το δάσος ό,τι χρειάζονται και σε ποσότητα μόνον όση χρειάζονται. Ζουν σε μικρές ομάδες και επικοινωνούν μεταξύ τους με τύμπανα που κατασκευάζουν από δέρματα ζώων. Κάνουν τις δουλειές τους πολύ νωρίς το πρωί ή αργά το βράδυ, όταν δεν κάνει πολλή ζέστη και δεν έχει πολλή υγρασία. Πολύ συχνά αλλάζουν περιοχή, όταν δεν βρίσκουν τροφή (περίπου κάθε δύο μήνες).

Εικόνα 22.2:
Νεγκρίτος - Πυγμαίοι

Οι Μπαντού

Οι Μπαντού ζουν στην Αφρική και είναι γεωργοί. Επειδή το έδαφος των τροπικών δασών είναι φτωχό σε θρεπτικά συστατικά, έχουν βρει έναν δικό τους τρόπο να το καλλιεργούν. Κάθε δύο χρόνια καίνε τα δέντρα

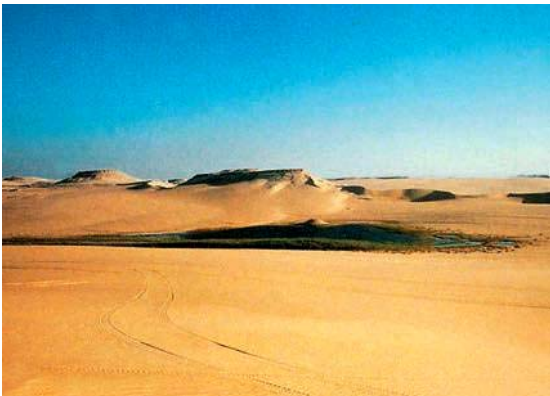
μικρών περιοχών του δάσους, για να αυξήσουν τα θρεπτικά συστατικά του εδάφους δημιουργώντας έτσι νέα χωράφια. Δηλαδή δημιουργούν νέες περιοχές στο δάσος για να καλλιεργούν, όπου μεταφέρουν και τα χωριά τους. Φυτεύουν μανιόκ, από το οποίο παρασκευάζουν το ψωμί τους, καλαμπόκι, μπανάνες και άλλα φυτά.

Εικόνα 22.3: Μπαντού στη Μοζαμβίκη

Οι Πυγμαίοι λένε ότι είναι «τα παιδιά του δάσους». Γιατί αποκαλούν έτσι τους εαυτούς τους; Θα αποκαλούσατε κι εσείς το ίδιο και τους Μπαντού; Δικαιολογήστε τη γνώμη σας.

Εικόνα 22.4: Έρημος

Εικόνα 22.5: Τροπικό δάσος

Γνωρίζουμε ότι οι κλιματικές συνθήκες (θερμοκρασία, υγρασία, βροχοπτώσεις κ.ά.) επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων στις ερήμους και στις πολικές περιοχές. Στα τροπικά δάση η βλάστηση είναι εκείνη που δυσκολεύει τη ζωή των ανθρώπων.

Ας συζητήσουμε ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος από τη βλάστηση των τροπικών δασών.

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Ας χωριστούμε σε δύο ομάδες: στους Πυγμαίους και στους Μπαντού. Θα συγκεντρώσουμε από τις πηγές μας περισσότερες πληροφορίες για τη ζωή αυτών των δύο φυλών.

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Τροπικά δάση

« Η ζέστη γινόταν ανυπόφορη στη διάρκεια της μέρας και η φασαρία από τις μαϊμούδες και τα πουλιά μπορούσε να τρελάνει άνθρωπο. Οι κροκόδειλοι παρέμεναν ακίνητοι επί ώρες στις ξέρες, με τα σαγόνια τους ανοιχτά για να πιάνουν πεταλούδες. Κοντά στα εγκαταλειμμένα αγροτόσπιτα φαίνονταν τα σπαρμένα με καλαμπόκι χωράφια με ολοζώντανα σκυλιά που γάβγιζαν στο πέρασμα των πλεούμενων κι ακόμα και στα έρημα μέρη υπήρχαν παγίδες για ταπίρους* και δίχτυα για ψάρεμα που στέγνωναν στον ήλιο, αλλά πουθενά δεν φαινόταν ψυχή (στις όχθες του ποταμού Μαγδαλένα, Νότια Αμερική).

*«Ο Στρατηγός μες τον Λαβύρινθό του»,
Γκαμπριέλ Γκαρθία Μάρκες*

* είδος ζώου των τροπικών δασών

Η ζωή στις εύκρατες περιοχές

ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΑΥΤΟ ΘΑ ΜΑΘΕΤΕ:

- ⇒ ποιες είναι οι εύκρατες περιοχές της Γης
- ⇒ γιατί οι περισσότεροι άνθρωποι ζουν στις εύκρατες περιοχές

Εικόνα 23.1: Οι κλιματικές ζώνες της Γης

Παρατηρώντας το χάρτη και ανακαλώντας προηγούμενες γνώσεις να αναφέρεις τι κλίμα επικρατεί: α) στις περιοχές ανάμεσα στον Τροπικό του Καρκίνου και στο Βόρειο Πολικό Κύκλο, β) στον Τροπικό του Αιγόκερω και στο Νότιο Πολικό Κύκλο.

Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της Γης έχει συγκεντρωθεί στις εύκρατες περιοχές, επειδή σε αυτές δεν παρατηρούνται ακραίες κλιματικές συνθήκες, όπως συμβαίνει στις έρημους και στις πολικές περιοχές. Επίσης η βλάστηση στις εύκρατες περιοχές δεν παρεμποδίζει τις ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως στις τροπικές.

Οι άνθρωποι στις εύκρατες ζώνες κατάφεραν να αναπτύξουν τη γεωργία, την κτηνοτροφία, το εμπόριο, αλλά και τις επιστήμες, την τεχνολογία και τον **πολιτισμό**. Έχουν τη δυνατότητα να δημιουργούν πόλεις, να κατασκευάζουν κάθε είδους έργα, να μορφώνονται και να ασχολούνται με τις Καλές Τέχνες. Παράγουν διαρκώς όλο και περισσότερα αγαθά, κάνουν νέες εφευρέσεις για την καλύτερη διαβίωσή τους και επικοινωνούν εύκολα μεταξύ τους σε όποιο σημείο του πλανήτη κι αν βρίσκονται. Ταξιδεύουν με ασφάλεια και ταχύτητα με αυτοκίνητα, τρένα, πλοία και αεροπλάνα.

Εικόνα 23.2: Κατασκευή δρόμου στη Γερμανία

Εικόνα 23.3: Υπερηχητικό αεροσκάφος ΚΟΝΚΟΡΤ

Εικόνα 23.4: Ο γαλλικός Σιδηρόδρομος Μεγάλης Ταχύτητας

Ας συζητήσουμε τις συνέπειες που επιφέρουν στο περιβάλλον οι ανθρώπινες επεμβάσεις με την ανάπτυξη της τεχνολογίας.

Η ζωή του ανθρώπου είναι συνυφασμένη με το περιβάλλον, στο οποίο ζει. Άλλοτε ο άνθρωπος προσαρμόζεται σύμφωνα με τις συνθήκες που αντιμετωπίζει και άλλοτε προσαρμόζει τη φύση στις ανάγκες και στις απαιτήσεις του.

Εικόνα 23.5: Από τη ζωή στα τροπικά δάση

**Εικόνα 23.6:
Από τη ζωή των Εσκιμώων**

Εικόνα 23.7: Από τη ζωή των Ευρωπαίων, Κοπεγχάγη

Ας συγκρίνουμε τον τρόπο ζωής των φυλών των τροπικών δασών και των πολικών περιοχών με τον τρόπο ζωής των ανθρώπων στις εύκρατες περιοχές της Γης. Πώς συμπεριφέρονται στη φύση οι πρώτοι και πώς οι δεύτεροι;

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Πολιτισμός: η ανάπτυξη που παρουσιάζεται στις πνευματικές και υλικές συνθήκες της ζωής του ανθρώπου

Τεχνολογία: η πρακτική εφαρμογή των τεχνών και των επιστημών στη βιομηχανία, στη γεωργία, στην κτηνοτροφία, στο εμπόριο και σε κάθε δραστηριότητα του ανθρώπου

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Χωριζόμαστε σε δύο ομάδες και χρησιμοποιούμε τον παγκόσμιο χάρτη της τάξης μας. Η μία ομάδα καταγράφει τα κράτη της βόρειας εύκρατης ζώνης και η άλλη ομάδα τα κράτη της νότιας εύκρατης ζώνης. Μελετάμε την οικονομική και την τεχνολογική ανάπτυξη των κρατών κάθε ζώνης και συγκρίνουμε τα αποτελέσματα της μελέτης μας. Ζητάμε και τη βοήθεια της δασκάλας ή του δασκάλου μας.

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Το εύκρατο κλίμα στην «υπηρεσία» της ανθρωπότητας

Το εύκρατο κλίμα είναι ο καλύτερος φίλος και βοηθός του ανθρώπου. Του δίνει τον ήλιο που χρειάζεται και τη βροχή που έχει ανάγκη για να αναπτυχθεί, να θρέψει, να καλλιεργήσει, να εργαστεί, να δημιουργήσει και να προοδεύσει. Ο άνθρωπος δηλαδή δεν έχει να παλέψει με ακραίες καιρικές συνθήκες, για να καλύψει τις βιολογικές και κοινωνικές του ανάγκες. Επομένως μπορεί να ασχοληθεί με την ανάπτυξη της τεχνολογίας, την πρόοδο των επιστημών και των τεχνών. Μάλιστα, η τεχνολογία που αναπτύσσεται στα εύκρατα κλίματα συντελεί στην ενεργοποίηση ορισμένων τομέων σε τόπους με κλίματα που δεν ευνοούν πολλές από τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Για παράδειγμα σε ορισμένες κατοικημένες ψυχρές περιοχές της Σιβηρίας λειτουργούν ορυχεία, βιομηχανικές μονάδες και επιστημονικά κέντρα χάρη στις τεχνολογίες που αναπτύχθηκαν σε περιοχές με εύκρατο κλίμα. Επίσης άλλο παράδειγμα αποτελεί η τεχνογνωσία που ανέπτυξαν οι άνθρωποι των εύκρατων κλιμάτων, με την οποία δημιουργήθηκαν εγκαταστάσεις ανόρυξης πετρελαίου σε περιοχές όπως στην έρημο Σαχάρα.

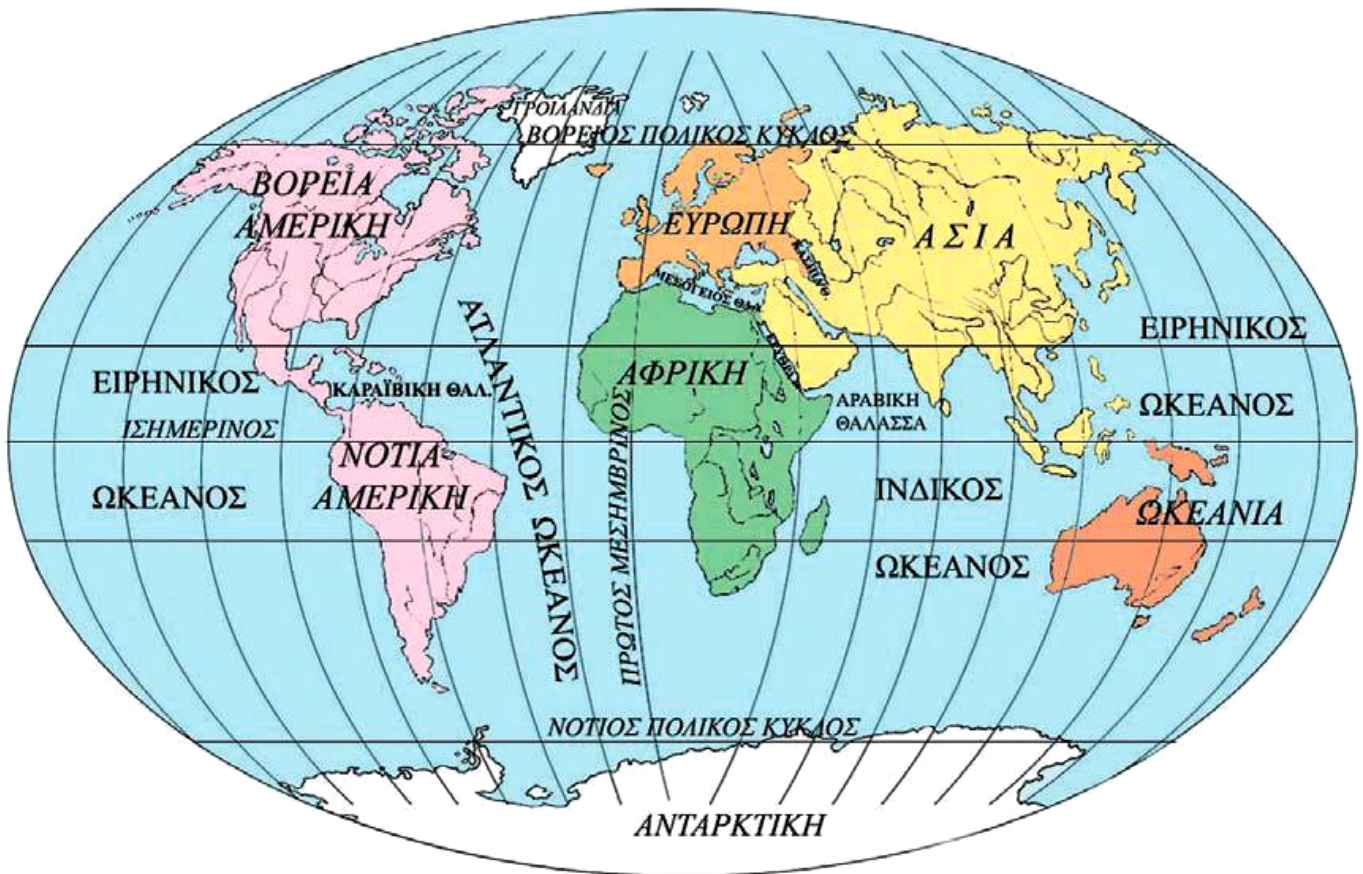
Οι συγγραφείς

Δ' Ενότητα

Οι ήπειροι

Στην ενότητα αυτή θα μάθετε για:

- ✓ την Ευρώπη
- ✓ την Ασία
- ✓ την Αφρική
- ✓ τη Βόρεια Αμερική
- ✓ τη Νότια Αμερική
- ✓ την Ωκεανία

Η ταυτότητα της Ευρώπης

Η ΕΥΡΩΠΗ

Έκταση: 10.498.000 τετρ. χμ.

Πληθυσμός: 729.000.000 κάτοικοι (2003)

Θέση: Βρίσκεται μεταξύ $34^{\circ} 48' \text{ Β}$ και $71^{\circ} 10' \text{ Β}$ (στο βόρειο ημισφαίριο) και μεταξύ $5^{\circ} 30' \text{ Δ}$ (στο δυτικό ημισφαίριο) και $67^{\circ} 20' \text{ Α}$ (στο ανατολικό ημισφαίριο). Είναι στα δυτικά της Ασίας και βόρεια της Αφρικής

Οριζόντιος διαμελισμός (κυριότερα ακτογραφικά στοιχεία)

Θάλασσες: Μπάρεντς, Νορβηγική, Βαλτική, Βόρεια Θάλασσα, Θάλασσα Μάγχης (στον Ατλαντικό Ωκεανό), Μεσόγειος Θάλασσα, Μαύρη Θάλασσα (Εύξεινος Πόντος)

Χερσόνησοι: Σκανδιναβική, Ιβηρική, Ιταλική, Βαλκανική

Νησιά: Ισλανδία, Μεγάλη Βρετανία, Ιρλανδία, Σικελία, Σαρδηνία, Κορσική, Κύπρος, Μάλτα, Κρήτη

Κατακόρυφος διαμελισμός (κυριότερα στοιχεία)

Οροσειρές, όρη: Σκανδιναβικές Άλπεις, Άλπεις, Πυρηναία, Σιέρα Νεβάδα, Απέννινα, Δειναρικές Άλπεις, Καρπάθια Όρη, Αίμος, Πίνδος, Ουράλια Όρη

Πεδιάδες: Ρωσική, Γερμανοπολωνική, Γαλλική, Ουγγρική

Ποταμοί: Δούναβης, Ρήνος, Βόλγας, Δνείπερος, Έλβας

Λίμνες: Λατόνγκα, Ονένγκα, Βένερ

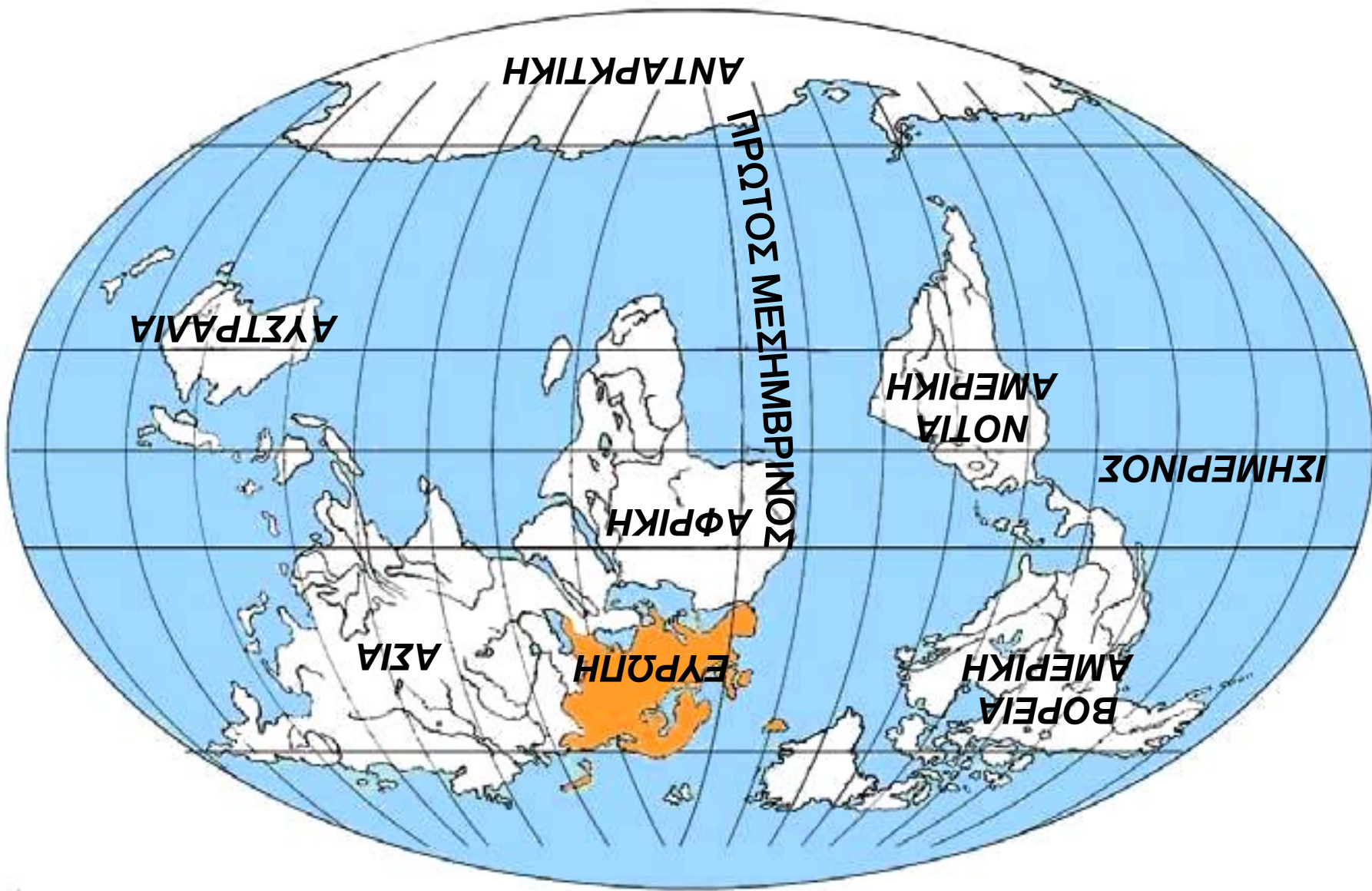

Η θέση της Ευρώπης

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ για τη θέση της Ευρώπης στον παγκόσμιο χάρτη
- ⇒ για τα πλεονεκτήματα της θέσης αυτής

Εικόνα 24.1: Η θέση της Ευρώπης στη Γη

*Και η Ευρώπη, η ήπειρος,
του Αγήνορα η κόρη,
του Κάδμου η μικρή αδελφή,
του βασιλιά της Θήβας,
η Ευρώπη, που αγάπησε
ο Δίας του Ολύμπου,
συγκέντρωσε τα τέκνα της
και με σοφία λέγει:
«Δεν πρέπει πια ποτέ ξανά
να αποχωριστείτε.
Βοήθεια να δίνετε
ο ένας προς τον άλλον
κι όλα της γης τα αγαθά
δίκαια να μοιραστείτε».*

Μαρία Τασσόγλου

Με αφορμή τους παραπάνω στίχους, ας συζητήσουμε πώς πήρε το όνομά της η Ευρώπη. Τι μήνυμα δίνει ο τελευταίος στίχος για τη σημερινή Ευρώπη;

Όπως βλέπουμε στον παγκόσμιο χάρτη, το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης βρίσκεται στη βόρεια εύκρατη ζώνη. Είναι ενωμένη με την Ασία και μαζί οι δύο ήπειροι αποτελούν την Ευρασία. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Ευρώπη είναι μία πολύ μεγάλη χερσόνησος της Ευρασίας. Τα **χερσαία σύνορά** της με την Ασία είναι η οροσειρά των Ουραλίων. Η Μεσόγειος Θάλασσα συνδέει την Ευρώπη με την Αφρική και ο πορθμός του Γιβραλτάρ είναι το πλησιέστερο σημείο των δύο ηπείρων (απέχουν μεταξύ τους μόλις λίγα χιλιόμετρα).

Παρατηρήστε στον παγκόσμιο χάρτη τη θέση της Ευρώπης σε σχέση με τον Ισημερινό και τον Πρώτο Μεσημβρινό και πείτε σε ποια ημισφαίρια βρίσκεται.

Ας βρούμε στον παγκόσμιο χάρτη τις γεωγραφικές συντεταγμένες (γεωγραφικό μήκος και πλάτος) της ηπειρωτικής Ευρώπης (χωρίς τα νησιά).

Εντοπίστε στο χάρτη σε ποια κράτη βρίσκεται το βορειότερο, το νοτιότερο, το ανατολικότερο και το δυτικότερο σημείο της Ευρώπης συμπεριλαμβανομένων και των νησιών.

Χάρη στη γεωγραφική θέση της, η Ευρώπη διαθέτει σημαντικά πλεονεκτήματα. Θεωρείται το «σταυροδρόμι τριών ηπείρων». Στα εδάφη της συναντώνται οι περισσότεροι λαοί της Γης. Στις πόλεις της πραγματοποιούνται οι μεγαλύτερες διεθνείς εκθέσεις προϊόντων και γίνονται συγκεντρώσεις επί πολιτιστικών θεμάτων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη των διεθνών συγκοινωνιών, με τις οποίες πραγματοποιούνται οι μετακινήσεις των ανθρώπων και οι μεταφορές των προϊόντων.

Σκέψου και πες ποια άλλα πλεονεκτήματα απορρέουν από τη θέση της Ευρώπης ως προς την οικονομία και τον πολιτισμό.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Χερσαία σύνορα: τα μέρη της ξηράς, με τα οποία συνορεύει μια περιοχή

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Ας χωριστούμε σε δύο ομάδες. Η μία ομάδα θα φέρει πληροφορίες για τα στενά του Γιβραλτάρ και η άλλη για τα στενά του Ελλησπόντου (δηλαδή τα δύο σημεία, με τα οποία η ευρωπαϊκή ήπειρος επικοινωνεί με άλλες ηπείρους).

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Ένας άλλος μύθος για την Ευρώπη

Η Ευρώπη ήταν βασιλοπούλα της Φοινίκης, μιας χώρας της Ασίας κοντά στην Κύπρο. Ήταν τόσο όμορφη, που όταν την είδε μια μέρα ο Δίας την αγάπησε και θέλησε να την κάνει γυναίκα του. Μεταμορφώθηκε σε έναν ωραίο ταύρο και την πλησίασε σιγά-σιγά. Η Ευρώπη χάρηξε το ζώο και κάθισε στην πλάτη του. Τότε ο ταύρος πέταξε με την κοπέλα μακριά. Έφθασε στην Κρήτη, όπου η Ευρώπη παντρεύτηκε το Δία και γέννησε τρεις γιους. Ένας από αυτούς ήταν ο Μίνωας, ο ξακουστός βασιλιάς της Κρήτης.

Οι συγγραφείς

Ο οριζόντιος διαμελισμός της Ευρώπης

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

⇒ ποια είναι τα σημαντικότερα
ακτογραφικά στοιχεία της Ευρώπης

Εικόνα 25.1: Οι μεγάλες χερσόνησοι της Ευρώπης

Βρείτε στους χάρτες των προηγούμενων σελίδων τις μεγαλύτερες χερσονήσους και τους κόλπους της Ευρώπης.

Η Ευρώπη βρέχεται βόρεια από το Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό, δυτικά από τον Ατλαντικό Ωκεανό, νότια από τη Μεσόγειο Θάλασσα και νοτιοδυτικά από τη Μαύρη Θάλασσα (Εύξεινο Πόντο). Έχει εκτεταμένο μήκος ακτών. Η **ακτογραμμή** της είναι 77.902 χιλιόμετρα.

Οι ακτές της Ευρώπης παρουσιάζουν έντονο διαμελισμό, τον εντονότερο από όλες τις άλλες ηπείρους. Οι κόλποι, οι χερσόνησοι, τα ακρωτήρια και τα νησιά προσδίδουν στην Ευρώπη ξεχωριστή ομορφιά.

Η Βόρεια Σκανδιναβία σκεπάζεται από πάγους, οι οποίοι στο πέρασμα των χιλιάδων ετών έχουν διαβρώσει τις ακτές της και έχουν δημιουργήσει πολύπλοκους δαντελωτούς κόλπους, τα «**φιόρδ**». Τα πιο χαρακτηριστικά φιόρδ είναι αυτά της Νορβηγίας.

Ας συζητήσουμε γιατί οι ακτές της Ρωσίας στη Βόρεια Θάλασσα δεν μοιάζουν με τις ακτές της Νορβηγίας, παρόλο που είναι γειτονικές.

Χάρτης 25.1α

Χάρτης 25.1β

Χάρτης 25.1γ

Ας παρατηρήσουμε τους χάρτες, για να βρούμε ποια κράτη ανήκουν σε κάθε μία από τις μεγάλες χερσονήσους της Ευρώπης.

Στη Βαλκανική χερσόνησο οι γεωλογικές διεργασίες (σεισμοί, ηφαίστεια), που συνέβησαν πριν από εκατομμύρια και δισεκατομμύρια χρόνια, δημιούργησαν όχι μόνο έντονο οριζόντιο διαμελισμό, αλλά και πολύ μεγάλο αριθμό νησιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν η Ελλάδα και η Κροατία.

Βρείτε και ονομάστε τα μεγαλύτερα νησιά της Ευρώπης.

Στους κόλπους της Ευρώπης έχουν δημιουργηθεί μεγάλα λιμάνια, για να εξυπηρετούν τις συγκοινωνίες, τις μεταφορές και το εμπόριο.

Εικόνα 25.2: Το λιμάνι του Αμβούργου (Γερμανία)

Ποιες είναι κατά τη γνώμη σας οι ωφέλειες που απορρέουν από την ύπαρξη των μεγάλων λιμανιών;

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Ακτογραμμή: η γραμμή που σχηματίζουν οι ακτές μιας περιοχής

Φιόρδ: πολύπλοκοι δαντελωτοί μικροί κόλποι της Βόρειας Ευρώπης, που σχηματίστηκαν από τη διάβρωση των ακτών

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Χωριζόμαστε σε τρεις ομάδες. Η πρώτη ομάδα θα καταγράψει τα μεγαλύτερα νησιά της Μεσογείου. Η δεύτερη θα καταγράψει τα υπόλοιπα μεγάλα νησιά της Ευρώπης. Η τρίτη ομάδα θα βρει σε ποια κράτη ανήκουν τα νησιά αυτά ή αν είναι ανεξάρτητα κράτη.

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

«Ιφιγένεια εν Ταύροις»

Η χερσόνησος της Κριμαίας είναι η χώρα των Ταύρων, η Ταυρίδα, στην οποία η θεά Άρτεμις μετέφερε τυλιγμένη μέσα σε σύννεφο την Ιφιγένεια σώζοντάς την από τη θυσία, που ετοίμασε ο Αγαμέμνωνας. Η Άρτεμις την έκανε ιέρεια του ναού της. Οι Ταύροι ήταν ένας άγριος και πολεμοχαρής λαός, ζούσαν από ληστρικές επιδρομές και θυσίαζαν στο βωμό της Ορσιλόχης τους ξένους που συνελάμβαναν στη χώρα τους. Η Ορσιλόχη ήταν η θεά που λάτρευαν και ταυτιζόταν με την Ταυροπόλο Αρτέμιδα. Όταν ο Ορέστης και ο εξάδελφος του ο Πυλάδης βρέθηκαν στη χώρα των Ταύρων με σκοπό να κλέψουν το ξόανο της θεάς (κατόπιν εντολής του Απόλλωνα), συνελήφθησαν από τους Ταύρους και οδηγήθηκαν στο ναό για θυσία. Εκεί με θαυμαστό τρόπο έγινε η αναγνώριση των δύο αδελφών, της Ιφιγένειας και του Ορέστη, οι οποίοι μαζί με τον Πυλάδη κατάφεραν με τη βοήθεια της θεάς να δραπτετεύσουν και να επιστρέψουν στην πατρίδα τους φέρνοντας και το αγαλματίδιο, για να εκτελεστεί η εντολή του θεού.

Οι συγγραφείς

Ο κατακόρυφος διαμελισμός της Ευρώπης

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ ποια είναι τα μεγαλύτερα βουνά και οι πεδιάδες της Ευρώπης
- ⇒ ποια είναι τα μεγαλύτερα ποτάμια και οι λίμνες της Ευρώπης

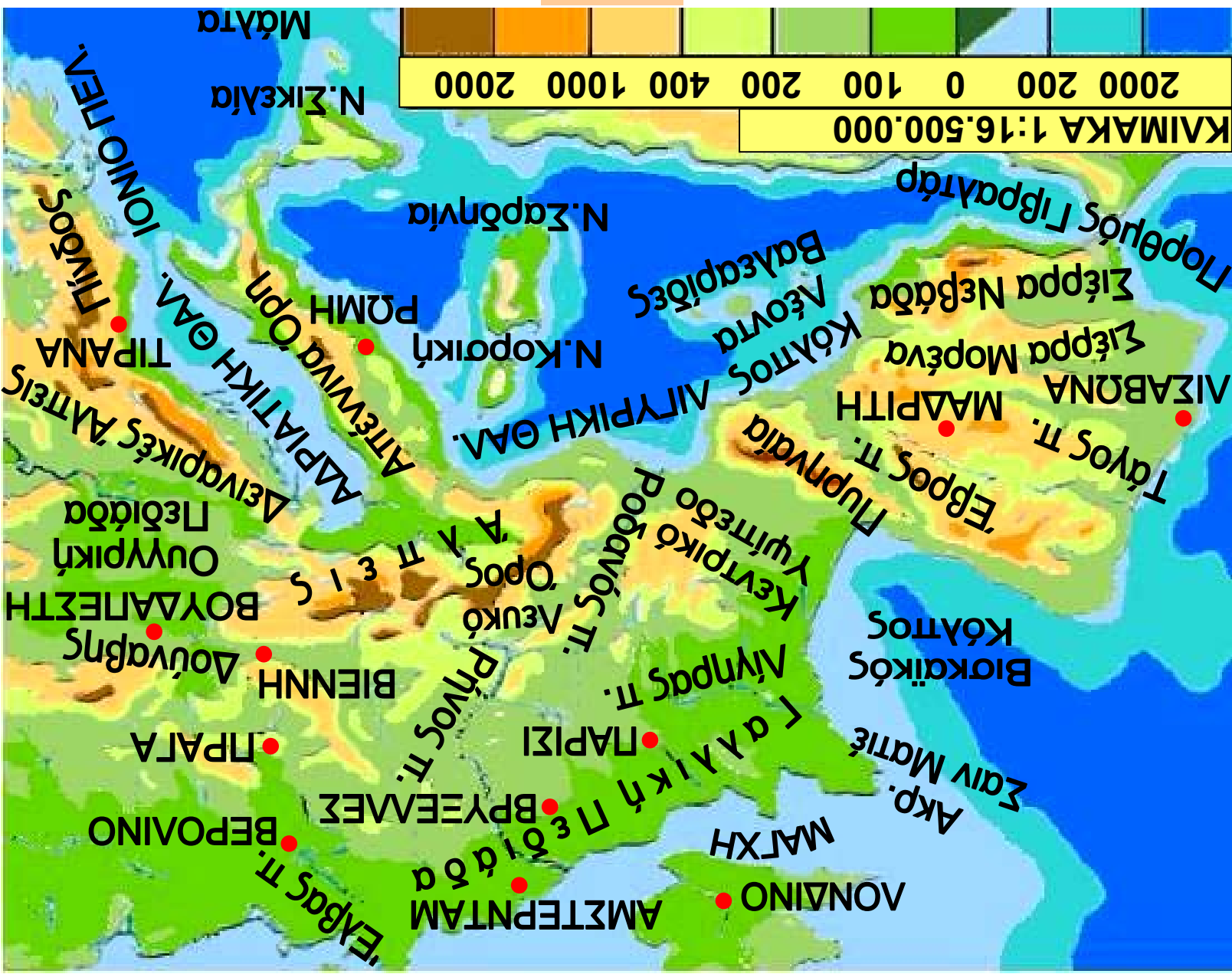

Παρατηρώντας τους χάρτες στις παρακάτω σελίδες 83-87 βρείτε τις οροσειρές που καλύπτουν το έδαφος της Ευρώπης. Σε ποια κράτη εκτείνονται οι οροσειρές αυτές;

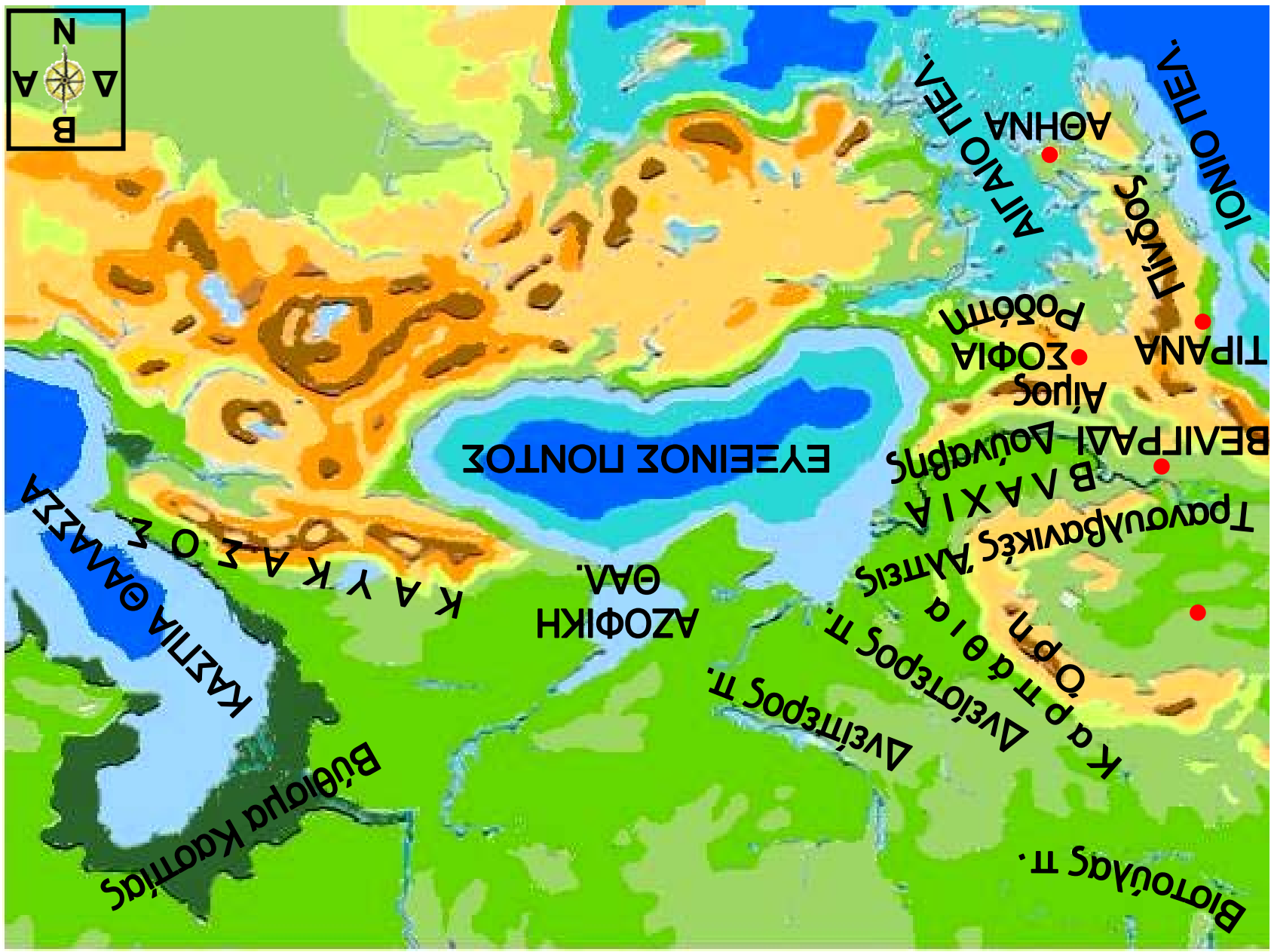
Εικόνα 26.1: Γεωμορφολογικός Χάρτης της Ευρώπης

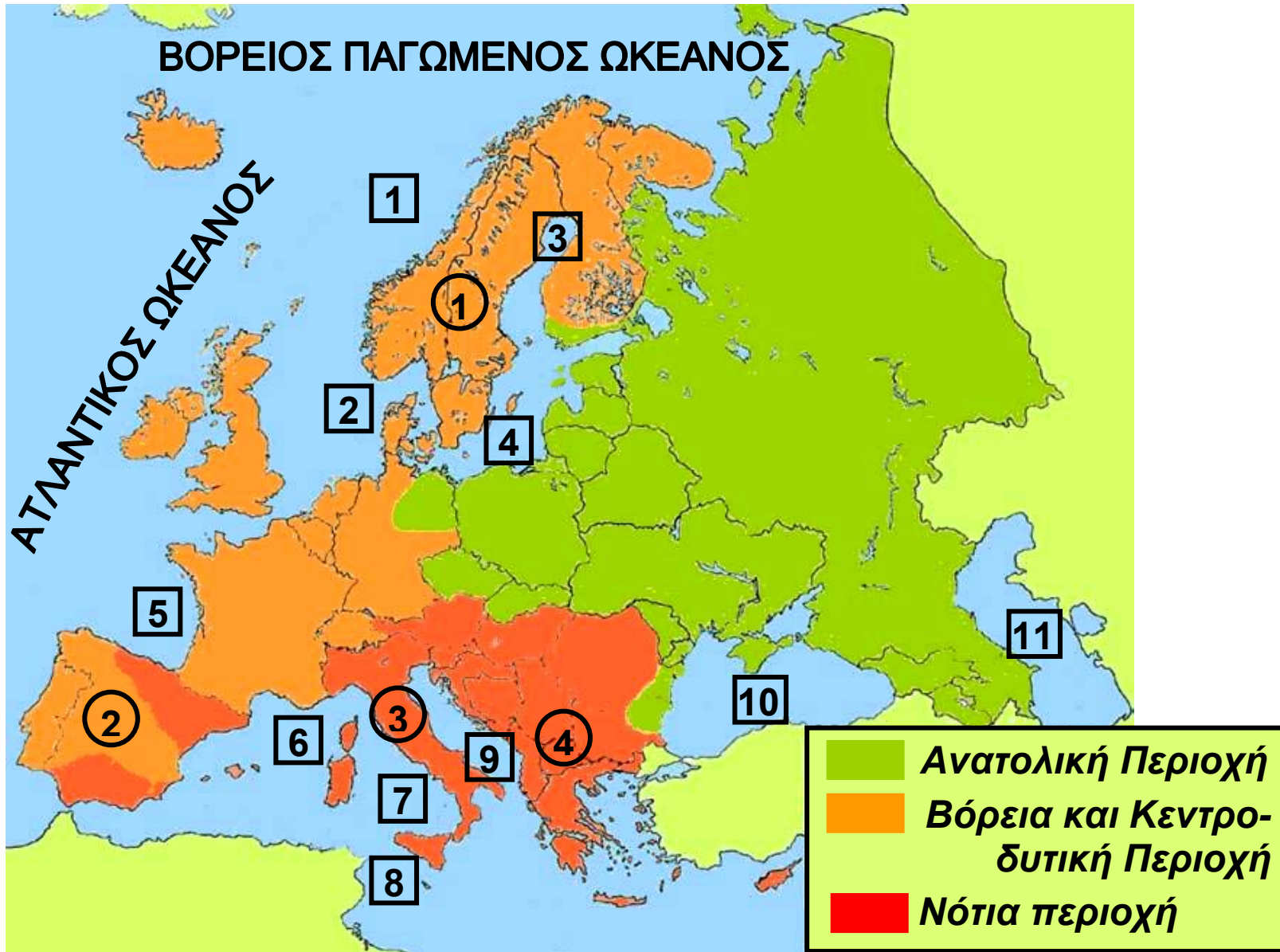

Εικόνα 26.2: Χάρτης των τριών περιοχών της Ευρώπης

1 ΝΟΡΒΗΓΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

2 ΒΟΡΕΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ

3 ΒΟΘΝΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

4 ΒΑΛΤΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

5 ΒΙΣΚΑΪΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

6 ΛΙΓΥΡΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

7 ΤΥΡΡΗΝΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

8 ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΘΑΛ.

9 ΑΔΡΙΑΤΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

10 ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ

11 ΚΑΣΠΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ

1 ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΙΚΗ
ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

2 ΙΒΗΡΙΚΗ
ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

3 ΙΤΑΛΙΚΗ
ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

4 ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ
ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

Η Ευρώπη με βάση τη μορφολογία του εδάφους της εξετάζεται σε τρεις περιοχές (εικόνα 26.2), οι οποίες είναι οι εξής:

1. Ανατολική περιοχή. Είναι μία απέραντη πεδινή έκταση, που ξεκινά από την Κεντρική Ευρώπη και καταλήγει στα Ουράλια Όρη. Η μορφολογία της είναι ίδια παντού και σπάνια ξεπερνά τα 100 μ. υψόμετρο. Η γονιμότητα του εδάφους διαφοροποιείται ανάλογα με την ποιότητά του και τις κλιματικές συνθήκες.

2. Βόρεια και Κεντροδυτική περιοχή.

Περιλαμβάνει τη Σκανδιναβία, την Αγγλία, την Ιρλανδία, τις Κάτω Χώρες, τη Γαλλία και το κεντρικό τμήμα της Ιβηρικής χερσονήσου. Σε αυτήν την περιοχή τα βουνά είναι χαμηλά και περιβάλλονται από εύφορες πεδιάδες, επειδή δημιουργήθηκαν πριν από εκατοντάδες εκατομμύρια έτη και η διάβρωση επέδρασε σε αυτά όλο αυτόν τον καιρό.

3. Νότια περιοχή.

Περιλαμβάνει τη Χερσόνησο του Αίμου, την Αυστρία, την Ελβετία, και την Ιβηρική Χερσόνησο, οι οποίες σχηματίστηκαν γεωλογικά πολύ αργότερα από τις προηγούμενες.

Εικόνα 26.3: Γαλλικές Άλπεις, Άνω Σαβοΐα

Ας συζητήσουμε εκτενέστερα για τη διαχρονική διάβρωση που υπέστη το έδαφος των τριών αυτών περιοχών της Ευρώπης.

Στη νότια περιοχή, που έχει πολύ έντονο ανάγλυφο, τα ρεύματα του νερού, καθώς κατεβαίνουν από τα βουνά δεν μπορούν να ενωθούν, ώστε να σχηματίσουν μεγάλα ποτάμια. Αντίθετα, στις μεγάλες πεδιάδες της ανατολικής και κεντροδυτικής περιοχής ρέουν οι μεγαλύτεροι ποταμοί της Ευρώπης.

Παρατηρήστε το γεωμορφολογικό χάρτη της τάξης σας και καταγράψτε τα μεγαλύτερα ποτάμια της Ευρώπης.

Οι περισσότερες λίμνες βρίσκονται στη Βόρεια Ευρώπη, πάρα πολλές στην περιοχή των Άλπεων, ενώ οι μεγαλύτερες απλώνονται στη ρωσική πεδιάδα. Οι λίμνες της Βαλκανικής χερσονήσου είναι λίγες και μικρές, όμως διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αγροτική παραγωγή της περιοχής.

Ας βρούμε στο γεωμορφολογικό χάρτη τις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές λίμνες και ας τις ονομάσουμε.

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Χωρισμένοι σε τρεις ομάδες, μία για κάθε περιοχή της Ευρώπης, θα καταγράψουμε τις οροσειρές, τις πεδιάδες, τους ποταμούς και τις λίμνες

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Η λίμνη Αράλη

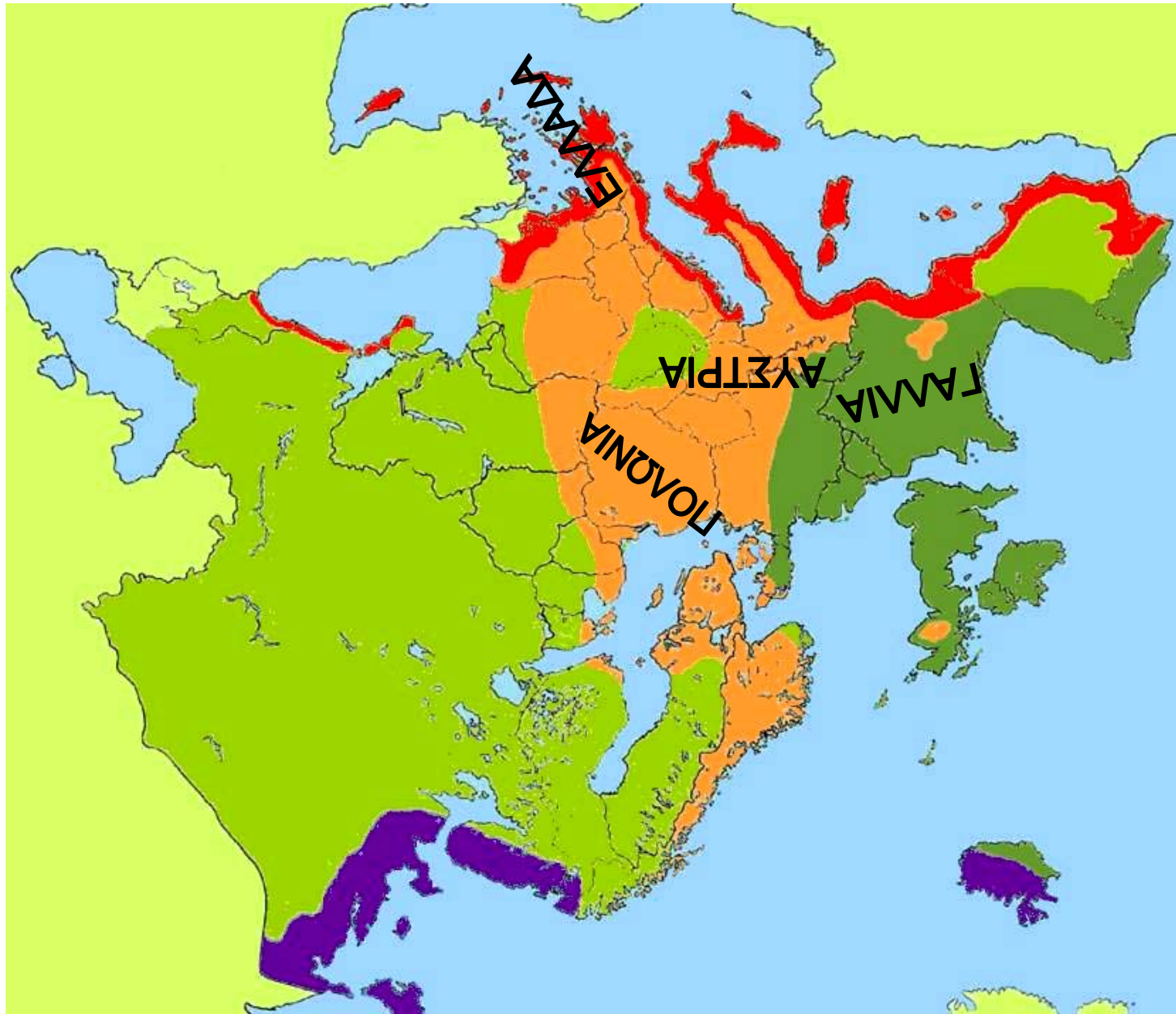
Πριν από μερικά χρόνια η Αράλη ήταν η τέταρτη σε σπουδαιότητα λίμνη της Γης. Σήμερα η επιφάνειά της έχει μειωθεί κατά περίπου 30.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα εξαιτίας των αρδευτικών έργων που έγιναν στην περιοχή. Δημιουργήθηκε μία μεγάλη έρημος, που είχε αποτέλεσμα τη διάβρωσή της από τον άνεμο και τις διάφορες κλιματικές αλλαγές. Η μείωση του νερού της λίμνης προκάλεσε αύξηση της αλατότητας, με συνέπεια σχεδόν όλα τα ψάρια της να βρεθούν νεκρά και οι παραλίμνιοι λαοί, που ζούσαν από την αλιεία, να μείνουν άνεργοι. Οι λαοί αυτοί ήταν οι πρώτοι οικολογικοί πρόσφυγες, διότι εξαιτίας ενός περιβαλλοντικού προβλήματος αναγκάστηκαν να φύγουν από τα εδάφη τους και να αναζητήσουν αλλού σπίτι και εργασία.

Οι συγγραφείς

Το κλίμα της Ευρώπης και οι ανθρώπινες δραστηριότητες

ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΑΥΤΟ ΘΑ ΜΑΘΕΤΕ:

- ⇒ για το κλίμα της Ευρώπης
- ⇒ πώς αυτό επηρεάζει τις δραστηριότητες των ανθρώπων

Πολικό	Blue
Ωκεάνιο	Dark Green
Μεταβατικό	Orange
Ηπειρωτικό	Light Green
Μεσογειακό	Red

Εικόνα 27.1:
Κλιματικός Χάρτης
της Ευρώπης

Παρατηρήστε στο χάρτη τη θέση της Δανίας, της Γαλλίας, της Αυστρίας, της Πολωνίας και της Ελλάδας και χαρακτηρίστε το κλίμα που έχει η καθεμία από αυτές τις χώρες. Δικαιολογήστε τους χαρακτηρισμούς σας.

Γνωρίζουμε ότι η Ευρώπη βρίσκεται στη βόρεια εύκρατη ζώνη και περιβάλλεται βόρεια, δυτικά και νότια από θάλασσα. Επομένως, το κλίμα της σε γενικές γραμμές είναι εύκρατο, εκτός από τις βόρειες περιοχές της ηπείρου. Βέβαια το κλίμα διαφοροποιείται από περιοχή σε περιοχή. Επίσης έχουμε μάθει ότι το κλίμα μιας περιοχής εξαρτάται από το γεωγραφικό πλάτος, την απόστασή της από τη θάλασσα, το υψόμετρο και τις ιδιαίτερες τοπικές συνθήκες.

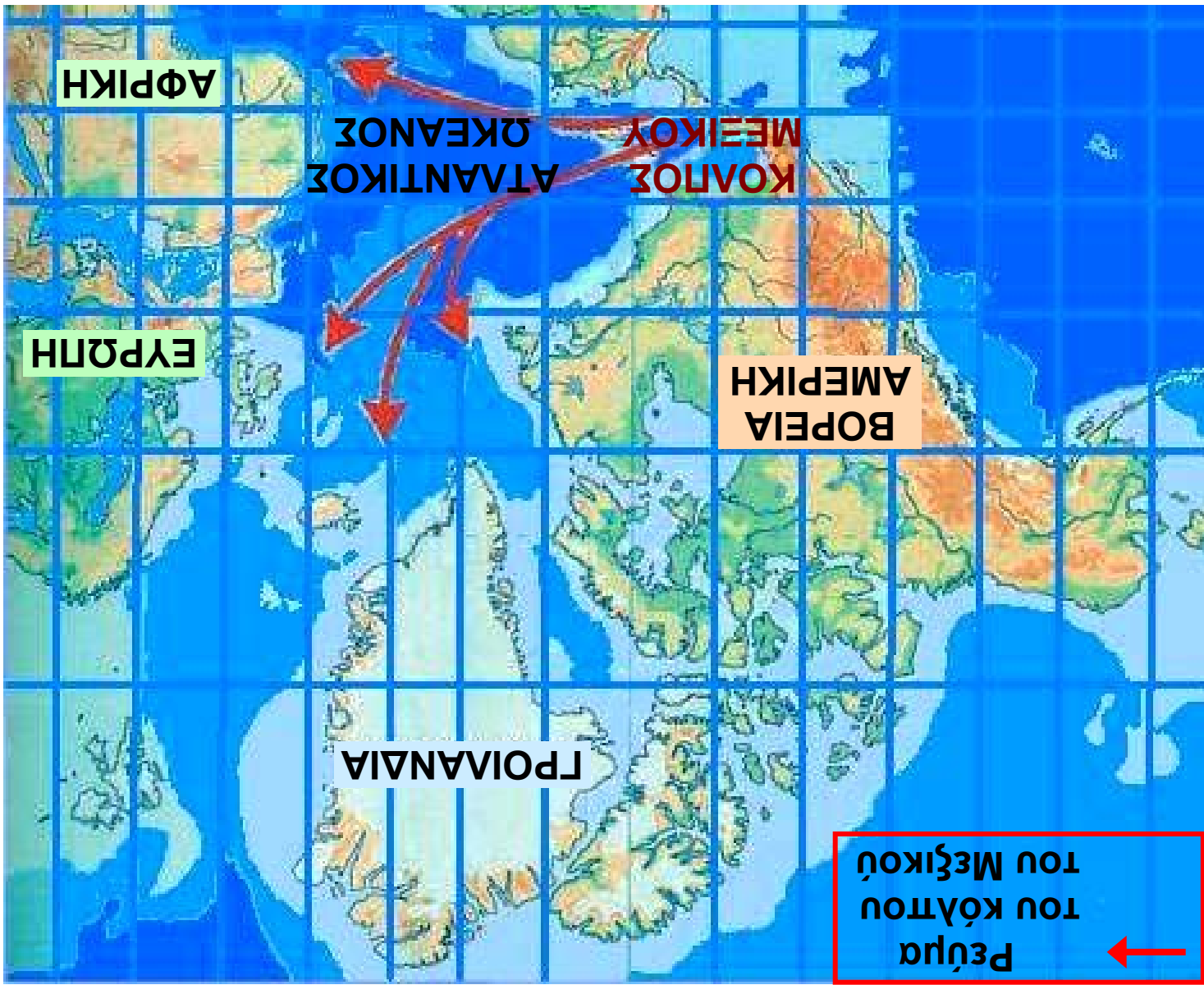
Ας συζητήσουμε μαζί τους παράγοντες, οι οποίοι διαμορφώνουν τις κλιματικές ζώνες της Ευρώπης.

Αν παρατηρήσουμε τον κλιματικό χάρτη της Ευρώπης, θα διακρίνουμε τις εξής κλιματικές ζώνες:

Ζώνη ωκεάνιου κλίματος. Η ζώνη αυτή δέχεται την επίδραση του Ατλαντικού ωκεανού και έχει ήπιους χειμώνες, δροσερά καλοκαίρια και πολλές βροχές.

Ζώνη ηπειρωτικού κλίματος. Τη ζώνη αυτή επηρεάζουν οι ξηροί άνεμοι της Ασίας, οι οποίοι το χειμώνα είναι ψυχροί και το καλοκαίρι θερμοί. Το καλοκαίρι παρατηρούνται οι περισσότερες βροχοπτώσεις.

Εικόνα 27.2: Χάρτης με τις θυτικές ακτές

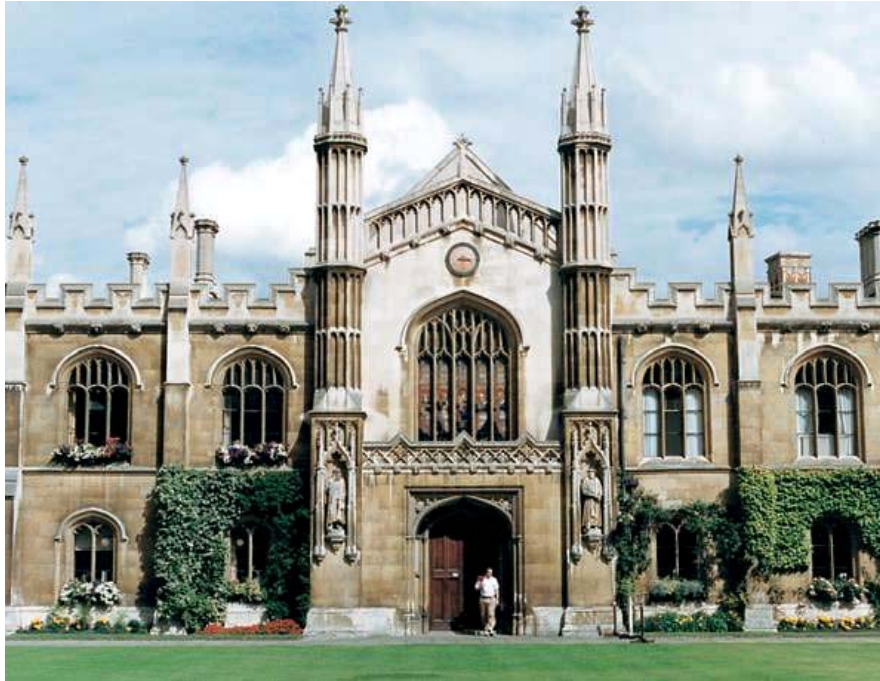
Ζώνη μεταβατικού κλίματος. Τη ζώνη αυτή αποτελούν περιοχές που βρίσκονται μακριά από τον Ατλαντικό ωκεανό, την Ασία και τη Σαχάρα. Η ζώνη μεταβατικού κλίματος δεν δέχεται την επίδραση του ωκεανού, δεν επηρεάζεται από τους ξηρούς ανέμους της Ασίας, ούτε δέχεται τους θερμούς ανέμους της Σαχάρας.

Ζώνη πολικού κλίματος. Η ζώνη αυτή αποτελείται από περιοχές που βρέχονται από το Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό και είναι παγωμένη τους περισσότερους μήνες του χρόνου.

Ζώνη μεσογειακού κλίματος. Η ζώνη αυτή βρίσκεται στη Νότια Ευρώπη και επηρεάζεται από τη Μεσόγειο Θάλασσα και την έρημο Σαχάρα. Οι χειμώνες είναι ήπιοι, τα καλοκαίρια θερμά και ξηρά, ενώ βροχοπτώσεις παρατηρούνται κυρίως το χειμώνα και το φθινόπωρο.

Ζώνη **ορεινού κλίματος.** Σε όλες τις κλιματικές ζώνες οι περιοχές με μεγάλο υψόμετρο έχουν διαφορετικό κλίμα, το οποίο είναι ψυχρό. Στις περιοχές αυτές σχηματίζεται η ζώνη του ορεινού κλίματος.

Οι κάτοικοι της Ευρώπης ασχολήθηκαν με όλα τα είδη παραγωγής προϊόντων, δηλαδή με τη γεωργία, την κτηνοτροφία, την αλιεία και αργότερα τη βιοτεχνία και τη βιομηχανία. Αφού δεν είχαν να αντιμετωπίσουν ακραίες κλιματικές συνθήκες (με εξαίρεση τους Λάπωνες), ασχολήθηκαν με τα γράμματα, τις τέχνες και τις επιστήμες. Η τεχνολογία αναπτύχθηκε σε όλους τους τομείς και οδήγησε κυρίως τη Δυτική Ευρώπη στην πρόοδο και τον πλούτο.

Εικόνα 27.3: Το Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ.

Συζητήστε μεταξύ σας τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο κλίμα της Ευρώπης και στην ανάπτυξη του πολιτισμού της. Ανακοινώστε τα συμπεράσματά σας στους συμμαθητές σας.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Ωκεάνιο κλίμα: το κλίμα που επικρατεί στις ακτές των ωκεανών με ήπιους χειμώνες και δροσερά καλοκαίρια

Ορεινό κλίμα: το κλίμα που επικρατεί σε περιοχές με μεγάλο υψόμετρο

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Ο καθένας από εμάς ως επιλέξει ένα κράτος της Ευρώπης. (Για να μη διαφωνήσουμε, θα βάλουμε σε

αλφαβητική σειρά τόσο τις ονομασίες των κρατών όσο και τα επώνυμά μας.) Θα εξετάσουμε το κλίμα του κράτους αυτού και θα καταγράψουμε τις ασχολίες των κατοίκων του, καθώς επίσης την ανάπτυξη που παρουσιάζει σε διάφορους τομείς. Θα αντλήσουμε πληροφορίες από τις πηγές που έχουμε στη διάθεσή μας.

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Το ρεύμα του Κόλπου

Ένα από τα γνωστότερα θαλάσσια ρεύματα είναι αυτό του Κόλπου του Μεξικού ή απλώς του Κόλπου, το οποίο έχει άμεση επίπτωση στο κλίμα ενός μεγάλου μέρους της ηπειρωτικής Ευρώπης.

Το ρεύμα του Κόλπου ξεκινά από τον κόλπο του Μεξικού, ενώνεται με το ρεύμα των Αντιλλών κοντά στις Μπαχάμες και καταλήγει στην Ευρώπη (Μεγάλη Βρετανία). Το ρεύμα έρχεται με ταχύτητα 5-9 χιλιόμετρα την ώρα και έχει θερμοκρασία 20^ο C. Το ρεύμα του Κόλπου, όπως και όλα τα θαλάσσια ρεύματα (υπάρχουν καταγεγραμμένα περισσότερα από 30 ρεύματα στους ωκεανούς της Γης), είναι πολύ σημαντικό, γιατί επεμβαίνει στη φυσική και χημική συμπεριφορά του νερού. Αυξάνει τη θερμοκρασία του νερού, την περιεκτικότητά του σε αλάτι κ.ά. με αποτέλεσμα να παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του κλίματος.

Ιστοσελίδα του Γυμνασίου Σερρών

Η χλωρίδα και η πανίδα – Η βλάστηση της Ευρώπης

ΣΤΟ ΚΕΦΆΛΑΙΟ ΑΥΤΌ ΘΑ ΜΆΘΕΤΕ:·

- ⇒ για τη βλάστηση που αναπτύσσεται στην Ευρώπη
- ⇒ για τα ζώα που ζουν στην ευρωπαϊκή ήπειρο

Εικόνα 28.1: Χάρτης φυσικής βλάστησης της Ευρώπης

Παρατηρήστε τον παγκόσμιο χάρτη της τάξης σας και πείτε σε ποια κλιματική ζώνη βρίσκεται η Ευρώπη. Θυμηθείτε ποιες φυτικές διαπλάσεις αναπτύσσονται στη ζώνη αυτή.

Το πλούσιο ανάγλυφο της Ευρώπης και οι ποικίλες κλιματικές συνθήκες έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη όλων των ζωνών βλάστησης, εκτός βέβαια από την τροπική.

Ξεκινώντας από τη Βόρεια Ευρώπη ας εξετάσουμε σε ποιες περιοχές αναπτύσσεται καθεμία από τις φυτικές διαπλάσεις που γνωρίζουμε. Θα βοηθηθούμε και από το προηγούμενο κεφάλαιο που αναφέρεται στο κλίμα της Ευρώπης.

Η χλωρίδα της Ευρώπης χαρακτηρίζεται από πολλά και διαφορετικά είδη φυτών. Εκτός από τα **αυτοφυή** φυτά υπάρχουν και αυτά τα οποία έφεραν οι άνθρωποι κατά τις εξερευνήσεις και τις μετακινήσεις τους. Επειδή, όπως γνωρίζουμε, η Ευρώπη παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία κλιματικών συνθηκών, σε κάθε περιοχή υπάρχουν χαρακτηριστικά **ενδημικά** φυτά. Ειδικότερα στα Βαλκάνια υπάρχουν 1.754 ενδημικά φυτά, από τα οποία τα 514 ευδοκιμούν στην Ελλάδα.

Εικόνα 28.2: Χαμαικύτεσιος ο Κρητικός, ενδημικό της Ν. Πελοποννήσου και της Κρήτης

Εικόνα 28.3: Σφένδαμνος ο Ταταρικός. Είδος της Βαλκανικής, Α-Κ Ευρώπης, Τουρκίας και Καυκάσου

Εικόνα 28.4α: Ευώνυμος ο Ευρωπαϊός

Εικόνα 28.4β: Ευώνυμος ο Ευρωπαϊός

Γνωρίζουμε ότι ανάλογα με τα είδη των φυτών μιας περιοχής αναπτύσσονται και τα είδη των ζώων που ζουν σε αυτήν. Ας θυμηθούμε ποια ζώα συναντάμε στις διαφορετικές φυτικές διαπλάσεις της Ευρώπης.

Εικόνα 28.5:
Από τον Εθνικό
Δρυμό Πρεσπών

Εικόνα 28.6:
Αρκούδα της Ευρώπης

Ο άνθρωπος με τις συνεχείς επεμβάσεις του στη φύση αλλοίωσε το φυσικό περιβάλλον. Εκχέρσωσε φυσικά λιβάδια, για να δημιουργήσει **μονοκαλλιέργειες** προς το συμφέρον του ή κατέστρεψε φυσικά τοπία, για να κατασκευάσει έργα υποδομής.

Συζητήστε τις επιπτώσεις που έφεραν στη χλωρίδα και την πανίδα οι διαρκείς και πολλές φορές αλόγιστες επεμβάσεις του ανθρώπου στη φύση.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Αυτοφυή φυτά: τα φυτά που φυτρώνουν μόνα τους σε μια περιοχή χωρίς την επέμβαση του ανθρώπου

Ενδημικά φυτά: τα φυτά που φύονται σε μια περιοχή λόγω του κλίματος και απαντώνται μόνο στην περιοχή αυτή

Μονοκαλλιέργεια: η εκμετάλλευση του εδάφους με την καλλιέργεια ενός και μόνο είδους

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Ο καθένας από εμάς επιλέγει δύο κράτη της Ευρώπης. (Για να μη διαφωνήσουμε, βάζουμε σε αλφαβητική σειρά τόσο τις ονομασίες των κρατών όσο και τα επώνυμά μας.) Ανάλογα με το ανάγλυφο της περιοχής και το κλίμα καθορίζουμε τις ζώνες βλάστησης και τα ζώα που συναντάμε στα κράτη που επιλέξαμε.

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Για την ευρωπαϊκή χλωρίδα και πανίδα

Όταν σε μια περιοχή έκτασης 10.000.000 τετρ. χμ. έχουν αναπτυχθεί εκατοντάδες πολιτισμοί επί πολλές χιλιάδες έτη, είναι λογικό οι εκατοντάδες εκατομμύρια κάτοικοι που έχουν ζήσει εκεί να έχουν τροποποιήσει το περιβάλλον. Το ευρωπαϊκό περιβάλλον είναι ανθρωπογενές, σε μεγάλο ποσοστό, και τόσο η χλωρίδα όσο και η πανίδα, σε μικρό ποσοστό, μπορούν να χαρακτηριστούν «φυσικές».

Τόσο οι οργανωμένες εκμεταλλεύσεις του παρελθόντος από τον καιρό της Αρχαίας Ελλάδας και της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, όσο και οι βίαιες μεταναστεύσεις και οι επακόλουθες συγκρούσεις είχαν βαθιές επιδράσεις στην κατανομή των φυτών και των ζώων. Δάση εκχερσώθηκαν για να γίνουν χωράφια, φυσικά τοπία αλλοιώθηκαν για να κτιστούν πόλεις και αρπακτικά ζώα καταδιώχτηκαν για να προστατευτούν τα είδη που συνέφεραν τον άνθρωπο.

Η Βιομηχανική Επανάσταση επιδείνωσε την κατάσταση, γιατί η βιομηχανία χρειάζεται έργα υποδομής, όπως π.χ. οδικό δίκτυο που καταστρέφει τα δάση και απομακρύνει τα άγρια ζώα. Ακόμη και η εισαγωγή φυτών, που δεν υπήρχαν πριν, έγινε από τον άνθρωπο. Για παράδειγμα ο αθάνατος και η φραγκοσυκιά, που συναντώνται συχνά στην Ελλάδα, δεν είναι ευρωπαϊκά φυτά, όπως άλλωστε δεν είναι ούτε ο ενοχλητικός περονόσπορος. Τα είδη αυτά ήρθαν από την Αμερική μετά τον 16ο αιώνα.

**ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ,
ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ, Τόμ. Α΄, σελ. 253**

Οι κάτοικοι και τα κράτη της Ευρώπης

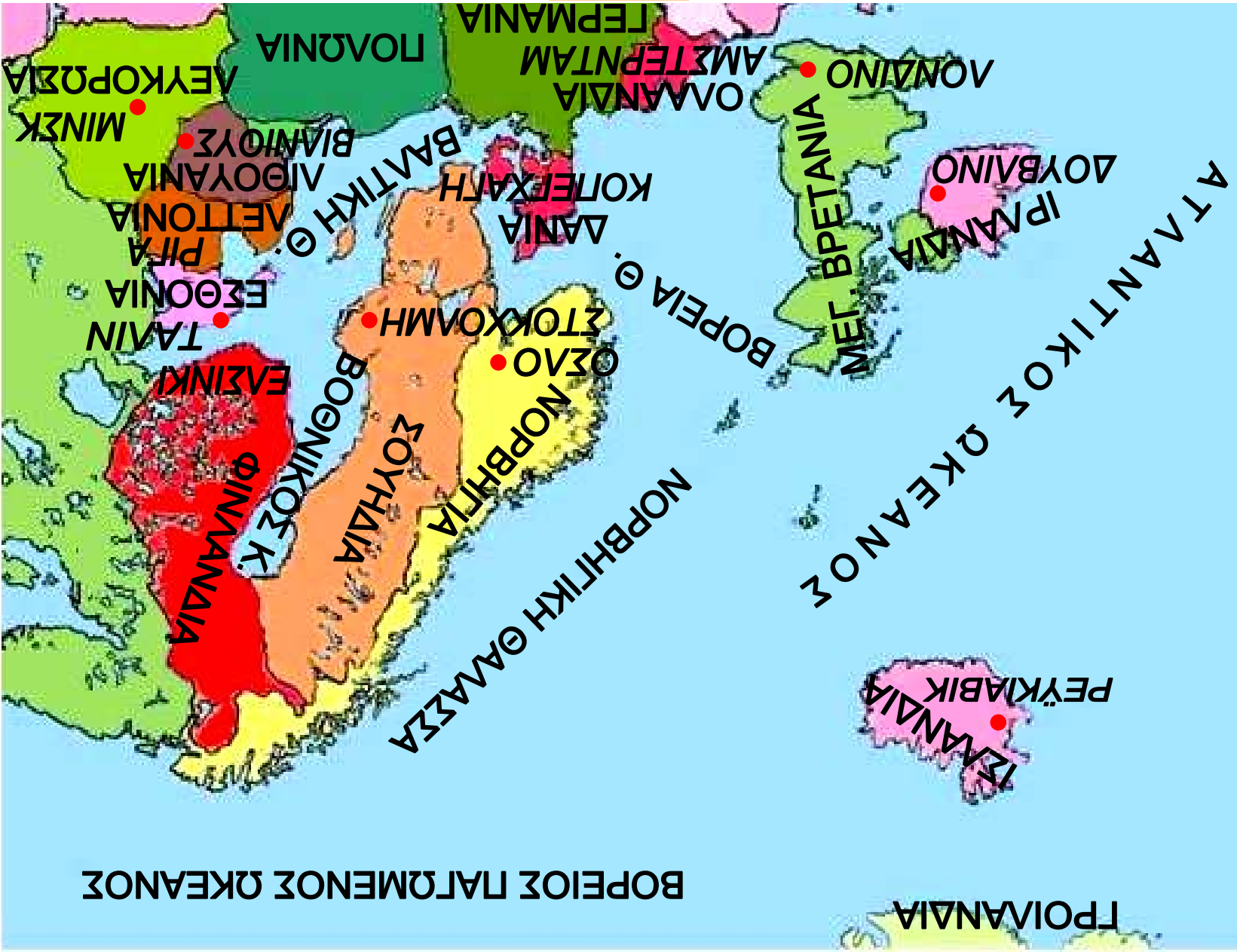
ΣΤΟ ΚΕΦΆΛΑΙΟ ΑΥΤΌ ΘΑ ΜΆΘΕΤΕ:

⇒ για τα κράτη και

⇒ για τους κατοίκους της Ευρώπης

Εικόνα 29.1:
Πολιτικός χάρτης
της Ευρώπης
κατά το έτος
2006-2007

Κράτος της Ευρώπης	Πρωτεύουσα	Έκταση (τετρ. χμ)	Πληθυσμός
Άγιος Μαρίνος	Άγιος Μαρίνος	61,2	28.503
Αζερμπαϊτζάν	Μπακού	86.600	7.868.385
Αλβανία	Τίρανα	28.748	3.544.808
Ανδόρα	Ανδόρα-λα-Βέλια	468	69.865
Αρμενία	Ερεβάν	29.800	2.991.360
Αυστρία	Βιέννη	83.858	8.174.762
Βατικανό	Βατικανό	0,44	911
Βέλγιο	Βρυξέλλες	30.510	0.348.276
Βοσνία - Ερζεγοβίνη	Σεράγεβο	51.129	4.007.608
Βουλγαρία	Σόφια	110.910	7.517.973
Γαλλία	Παρίσι	547.030	60.424.213
Γερμανία	Βερολίνο	357.021	82.424.609
Γεωργία	Τιφλίδα	69.700	4.693.892
Δανία	Κοπεγχάγη	43.094	5.413.392
Ελβετία	Βέρνη	41.290	7.450.867
Ελλάδα	Αθήνα	131.940	10.964.020
Εσθονία	Ταλλίν	45.226	341.664
Ηνωμένο Βασίλειο	Λονδίνο	244.820	60.270.708
Ιρλανδία	Δουβλίνο	70.280	3.969.558
Ισλανδία	Ρεϋκιαβίκ	103.000	293.966
Ισπανία	Μαδρίτη	504.782	40.280.780
Ιταλία	Ρώμη	301.230	58.057.477
Κροατία	Ζάγκρεμπ	6.542	4.496.869
Κύπρος	Λευκωσία	9.251	754.893
Λεττονία	Ρίγα	64.589	2.306.306
Λευκορωσία	Μινσκ	207.600	10.310.520

Κράτος της Ευρώπης	Πρωτεύουσα	Έκταση (τετρ. χμ)	Πληθυσμός
Λιχτενστάιν	Βαντούζ	160	33.436
Λουξεμβούργο	Λουξεμβούργο	2.586	462.690
Μάλτα	Βαλέττα	Φ 316	396.851
Μαυροβούνιο	Ποντγκόριτσα	13.812	620.000
Μολδαβία	Κισινιόφ	33.843	4.446.455
Μονακό	Μονακό	1,95	32.270
Νορβηγία	Όσλο	324.220	4.574.560
Ολλανδία	Άμστερνταμ	41.526	16.318.199
Ουγγαρία	Βουδαπέστη	93.030	10.032.375
Ουκρανία	Κίεβο	603.700	47.732.079
Πολωνία	Βαρσοβία	312.685	38.626.349
Πορτογαλία	Λισσαβόνα	92.391	10.524.145
Π. Γ. Δ. Μ. *	Σκόπια	25.713	2.071.210
Ρουμανία	Βουκουρέστι	237.500	22.355.551
Ρωσία (Ευρωπαϊκή)	Μόσχα	17.075.200	143.782.383
Σερβία	Βελιγράδι	88.361	7.500.000
Σλοβακία	Μπρατισλάβα	48.845	5.423.567
Σλοβενία	Λιουμπλιάνα	20.273	2.011.473
Σουηδία	Στοκχόλμη	449.964	8.986.400
Τσεχία	Πράγα	78.866	10.246.178
Φινλανδία	Ελσίνκι	337.030	5.214.512

* Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας

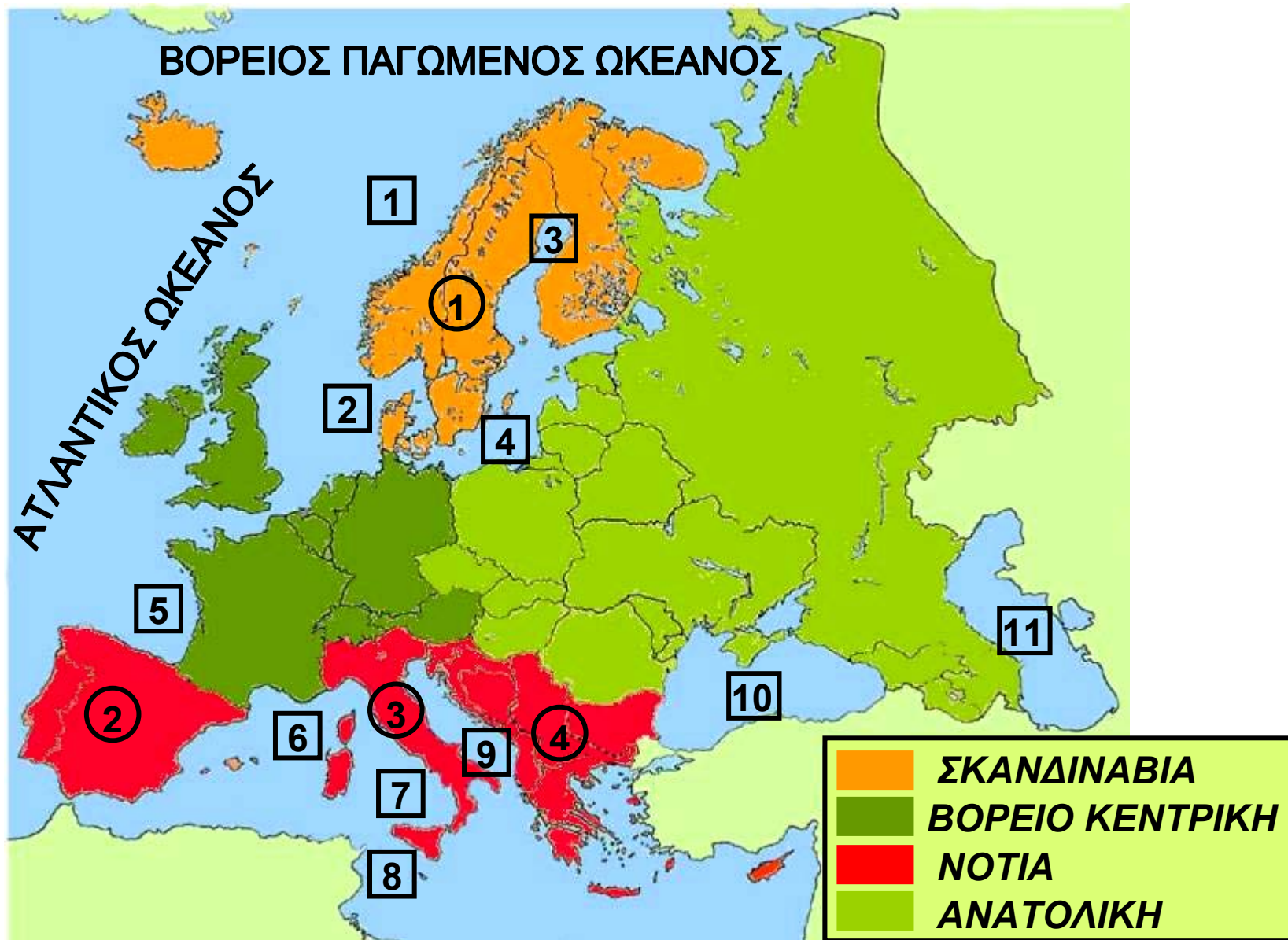
Πηγή: infoplease.com

Η Γηραιά Ήπειρος, όπως αποκαλείται η Ευρώπη, κατοικήθηκε πριν από χιλιάδες χρόνια. Με τις αρχαιολογικές ανασκαφές έχουν εντοπιστεί πολλά ανθρωπολογικά ευρήματα σε διάφορες περιοχές της, όπως στα Πετράλωνα Χαλκιδικής στην Ελλάδα, στο Νεάντερταλ της Γερμανίας, στο Κρομανιόν της Γαλλίας και αλλού. Οι άνθρωποι αυτοί είναι οι πρόγονοι των σημερινών κατοίκων των κρατών της Ευρώπης.

Με βάση το ανάγλυφο, το κλίμα και το φυσικό πλούτο που επηρεάζουν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, εξετάζουμε την Ευρώπη σε τέσσερις περιοχές:
α) στη Σκανδιναβία, β) στη Βόρειο-κεντρική Ευρώπη,
γ) στην Ανατολική Ευρώπη και δ) στη Νότια Ευρώπη.

Παρατηρώντας τους χάρτες 29.1 και 29.2 προσπαθήστε να βρείτε τα κράτη που ανήκουν σε καθεμία από τις τέσσερις περιοχές της Ευρώπης.

Εικόνα 29.2: Διαίρεση της Ευρώπης σε τέσσερις περιοχές

- 1 **ΝΟΡΒΗΓΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ**
- 3 **ΒΟΘΝΙΚΟΣ ΚΟΛΠ.**
- 5 **ΒΙΣΚΑΪΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ**
- 7 **ΤΥΡΡΗΝΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ**
- 9 **ΑΔΡΙΑΤΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ**
- 11 **ΚΑΣΠΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ**

- 2 **ΒΟΡΕΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ**
- 4 **ΒΑΛΤΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ**
- 6 **ΛΙΓΥΡΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ**
- 8 **ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΘΑΛ.**
- 10 **ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ**

- 1 **ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ**
- 3 **ΙΤΑΛΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ**

- 2 **ΙΒΗΡΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ**
- 4 **ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ**

Όλα τα κράτη της Ευρώπης δεν είναι το ίδιο ανεπτυγμένα οικονομικά και τεχνολογικά. Η ανάπτυξη εξαρτάται από τη μορφολογία του εδάφους κάθε κράτους, από το πολιτικό καθεστώς που διαμορφώνεται σε αυτό και γενικά από τις ιστορικές συνθήκες που επιδρούν θετικά ή αρνητικά στην πορεία ενός λαού (π.χ. ένας πόλεμος).

Εικόνα 29.3: Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας, Βιέννη

Ας συζητήσουμε τις ολέθριες συνέπειες του πολέμου. Ποια είναι τα δεινά που επιφέρει στους λαούς;

Η Ευρώπη παρουσιάζει υψηλό βιοτικό επίπεδο (διατροφή, κατοικία, δημόσια υγεία κ.λπ.) και μεγάλη πνευματική ανάπτυξη (παιδεία, επιστήμες, τέχνες, γράμματα κ.λπ.). Βέβαια, στα λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης παρατηρούνται μεγάλες αποστάσεις στον οικονομικό τομέα συγκριτικά με τα ανεπτυγμένα κράτη της Βόρειας και της Κεντρικής Ευρώπης.

Εικόνα 29.4: Η Αψίδα του Θριάμβου, Παρίσι

Εικόνα 29.5: Μνημείο Μνημείο στον ποταμό Γουαδαλκιβίρ, Σεβίλη

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Ας χωριστούμε σε τρεις ομάδες. Η μία ομάδα θα φτιάξει έναν χάρτη με τα κράτη της Ευρώπης και τις πρωτεύουσές τους. Η δεύτερη ομάδα θα ζωγραφίσει τις σημαίες τους και θα τις τοποθετήσει πάνω στο χάρτη και η τρίτη ομάδα θα βρει το κυριότερο ιστορικό μνημείο κάθε χώρας και θα το σχεδιάσει πάνω στο χάρτη. Θα δημιουργήσουμε μια μικρή Ευρώπη στον τοίχο της τάξης μας.

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Το τέλος της ευρωπαϊκής κυριαρχίας στον κόσμο

Στα τέλη του 15ου αιώνα υπάρχουν στην Ευρώπη κράτη που ανταγωνίζονται μεταξύ τους στην οικονομική δύναμη και εδαφική κυριαρχία. Ξεσπούν πόλεμοι ή συνάπτονται συμμαχίες από φόβο μήπως κάποιο από τα κράτη γίνει ισχυρότερο και διαταραχθεί η ισορροπία των δυνάμεων. Για τέσσερις περίπου αιώνες οι μεγάλοι αυτοκράτορες και βασιλείς προσπαθούν να διατηρήσουν αυτή την κατάσταση και η Ευρώπη στο διάστημα μεταξύ του 1500 και των αρχών του 20ου αιώνα κυριαρχεί σε ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο.

Το 1914 εκρήγνυται ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, που συντελεί στην καταστροφή της Ευρώπης και στην πτώση της από το βάθρο της παγκόσμιας κυριαρχίας. Από το σημείο αυτό η Ευρώπη παύει να ρυθμίζει την ισορροπία των δυνάμεων με τους πολέμους και τις συμμαχίες, αφού η ισορροπία αυτή έγινε πλέον αντικείμενο της παγκόσμιας διπλωματίας και των διεθνών σχέσεων.

Οι συγγραφείς

Πολιτιστικά χαρακτηριστικά των λαών της Ευρώπης

ΣΤΟ ΚΕΦΆΛΑΙΟ ΑΥΤΌ ΘΑ ΜΆΘΕΤΕ:

⇒ για τα κυριότερα πολιτιστικά στοιχεία των κατοίκων της Ευρώπης

Ας κάνουμε ένα υποθετικό ταξίδι διασχίζοντας τον Δούναβη από τις πηγές του μέχρι τις εκβολές του. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού ας καταγράψουμε τα πολιτιστικά στοιχεία των λαών που θα συναντήσουμε (γλώσσα, θρησκεία, ιστορικά στοιχεία κ.λπ.).

Έχουμε χαρακτηρίσει την Ευρώπη ως χερσόνησο της Ευρασίας. Ωστόσο την εξετάζουμε ως ήπειρο όχι τόσο από γεωγραφικής πλευράς όσο λόγω της ιστορίας και του πολιτισμού της που παρουσιάζουν σημαντικό ενδιαφέρον. Η Ευρώπη ενσωμάτωσε στον αρχαίο ελληνικό και στο ρωμαϊκό πολιτισμό πολιτιστικά στοιχεία που πήρε από τον πολιτισμό των λαών της Ασίας (Κίνα, Ινδία, Μεσοποταμία) και της Αφρικής (Αίγυπτος) και δημιούργησε τον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Ο πολιτισμός αυτός εξελίχθηκε στο πέρασμα των αιώνων και πρόσφερε τα φώτα των επιστημών και των τεχνών στον υπόλοιπο κόσμο.

Εικόνα 30.2:
Δελφοί, ο θησαυρός των Αθηναίων

Εικόνα 30.3: *Οι Διόσκουροι στο Καπιτώλιο, Ρώμη*

Εικόνα 30.4: *Μνημείο Μαγγελάνου, Λισσαβόνα*

Η εποχή της αρχαίας Ελλάδας, της Ρωμαϊκής και της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, καθώς και η εποχή της Αναγέννησης αποτελούν ιστορικές περιόδους, των οποίων η προσφορά στην ανάπτυξη του ευρωπαϊκού πολιτισμού υπήρξε καθοριστική.

Ας συζητήσουμε ποια πολιτιστικά στοιχεία πρόσφερε καθεμία από τις συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους στη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Οι ανακαλύψεις αποτελούν σημαντικό κεφάλαιο στην ιστορία της Ευρώπης. Οι μεγάλοι θαλασσοπόροι, εκτός από τους νέους κόσμους που γνώρισαν, χάραξαν νέους δρόμους επικοινωνίας προς όλα τα σημεία του ορίζοντα.

Θυμηθείτε τα ταξίδια των εξερευνητών και αναφέρετε μερικές από τις μεγάλες ανακαλύψεις.

Αποτέλεσμα των μεγάλων ανακαλύψεων και των εφευρέσεων ήταν η έκρηξη της Βιομηχανικής Επανάστασης στην Αγγλία το 18ο αιώνα. Πρόκειται για τεχνολογική έκρηξη, η οποία οδήγησε σταδιακά στην οικονομική πρόοδο και σε κοινωνικές αλλαγές.

Εικόνα 30.5: Εργοστάσιο παραγωγής φύλλων αλουμινίου

Ας συζητήσουμε τη συμβολή της Βιομηχανικής Επανάστασης στην εξέλιξη του σημερινού πολιτισμού. Ποιες είναι οι κοινωνικές αλλαγές, στις οποίες μας οδήγησε;

Κάθε λαός της Ευρώπης μιλά τη δική του γλώσσα και έχει τα δικά του ήθη και έθιμα. Παρ' όλα αυτά οι λαοί της Ευρώπης έχουν κοινή πολιτιστική ταυτότητα, ένα από τα στοιχεία της οποίας είναι και η θρησκεία. Επικρατέστερη θρησκεία των κρατών της Ευρώπης είναι ο χριστιανισμός, που παρουσιάζεται σε τρία μεγάλα διαφορετικά δόγματα (ορθόδοξοι, καθολικοί και διαμαρτυρούμενοι). Σε μερικές χώρες ζουν αρκετοί μωαμεθανοί.

Βρείτε τρόπους αρμονικής συμβίωσης των λαών που έχουν διαφορετικά θρησκευόμενα.

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Εξετάζουμε την Ευρώπη σε τέσσερις διαφορετικές χρονικές περιόδους: την αρχαία περίοδο, τη βυζαντινή, την Αναγέννηση και τη σύγχρονη εποχή. Εμείς, έχοντας φτιάξει τέσσερις ομάδες βρίσκουμε τα πολιτιστικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη χρονική περίοδο, την οποία έχει αναλάβει η ομάδα μας.

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Από τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου

Μία σημαντική περίοδος του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού ήταν ο Διαφωτισμός. Η εφεύρεση της τυπογραφίας είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη των Γραμμάτων στις ευρωπαϊκές χώρες. Οι μορφωμένοι άνθρωποι εκείνης της εποχής προσπάθησαν να διαφωτίσουν τους λαούς, για να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους. Η διεκδίκηση αυτή οδήγησε στη Γαλλική Επανάσταση του 1789. Οι Γάλλοι επαναστάτες αμέσως μετά την επιτυχία του Αγώνα τους εξέδωσαν την περίφημη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου:

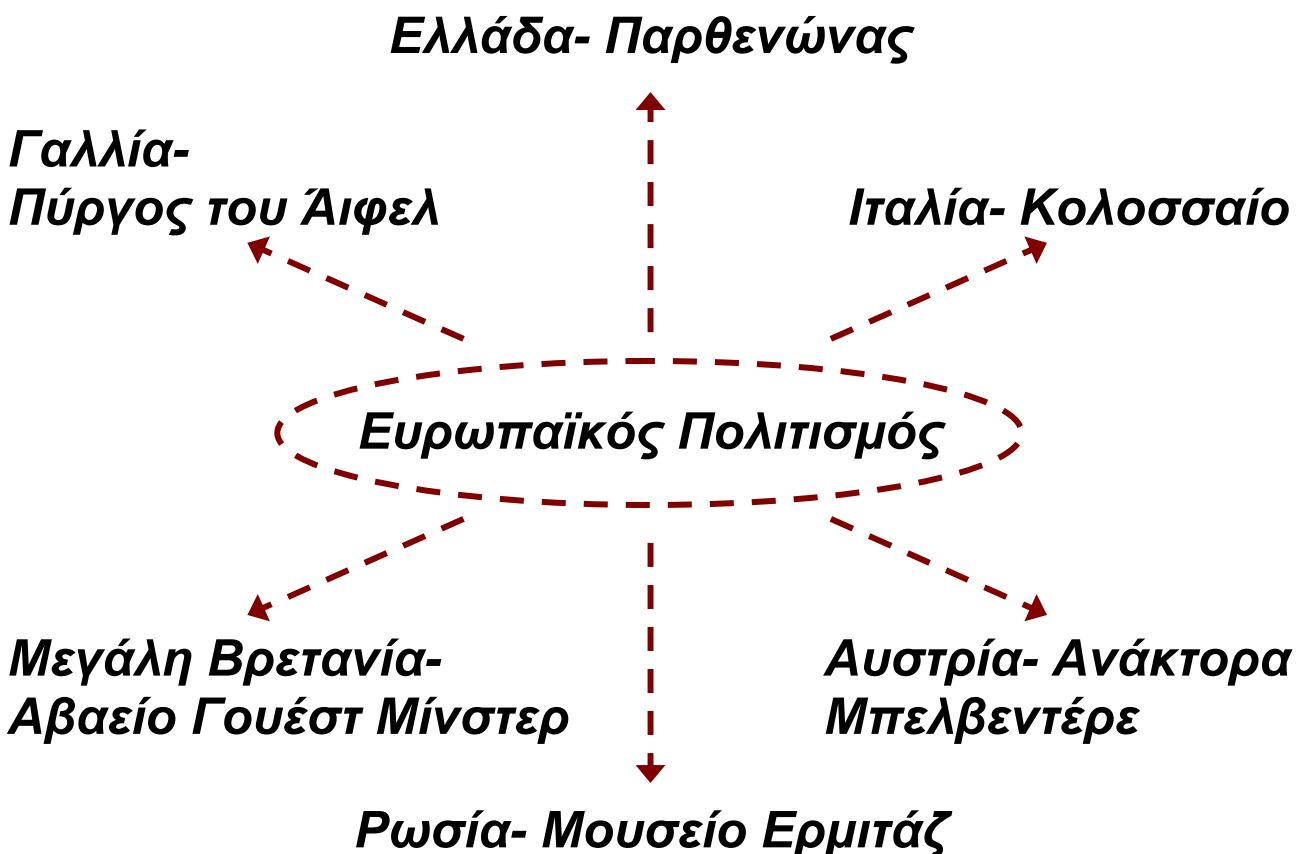
- Οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι, παραμένουν ελεύθεροι κι έχουν ίσα δικαιώματα
- Ελευθερία σημαίνει να μπορεί κάθε άνθρωπος να κάνει οτιδήποτε, αρκεί να μη βλάπτει το συνάνθρωπό του
- Όλοι οι πολίτες είναι ίσοι απέναντι στο νόμο
- Κανείς δεν πρέπει να διώκεται γι' αυτά που πιστεύει

Οι συγγραφείς

Αξιοθέατα, μνημεία και ιστορική συνέχεια των λαών της Ευρώπης

ΣΤΟ ΚΕΦΆΛΑΙΟ ΑΥΤΌ ΘΑ ΜΆΘΕΤΕ:

⇒ ότi όλοι οι λαοί της Ευρώπης δημιούργησαν σπουδαία έργα διαμορφώνοντας τον αξιόλογο ευρωπαϊκό πολιτισμό

Η εικόνα συνδέει ορισμένα γνωστά πολιτιστικά στοιχεία επιλεγμένων ευρωπαϊκών χωρών με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Τα στοιχεία αυτά, τα οποία δημιουρ-

γήθηκαν σε διαφορετικές εποχές, έδωσαν στην Ευρώπη το χαρακτηρισμό «Κέντρο του Παγκόσμιου Πολιτισμού». Ας συζητήσουμε για τη συμβολή της Ελλάδας στην πολιτιστική ανάπτυξη της Ευρώπης.

Οι κάτοικοι της «Γηραιάς Ηπείρου» παρατηρώντας την αρμονία, την ομορφιά και τη σοφία της φύσης δημιούργησαν αξιόλογα υλικά και πνευματικά μνημεία. Έργα αρχιτεκτονικής, γλυπτικής και ζωγραφικής κοσμούν σχεδόν όλες τις πόλεις της Ευρώπης, πολλά από τα οποία βρίσκονται σε μεγάλες πινακοθήκες και γνωστά μουσεία.

Τα έργα αυτά αποτελούν επιτεύγματα μεγάλων ιστορικών περιόδων, που έζησε η ήπειρός μας, ξεκινώντας από την Αρχαία Ελλάδα, τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, το Μεσαίωνα, την Αναγέννηση, το Διαφωτισμό, τη Γαλλική Επανάσταση και φτάνοντας μέχρι την Ευρώπη του σήμερα.

Ας βρούμε μαζί έργα αυτών των εποχών που σώζονται μέχρι σήμερα. Ας εντοπίσουμε τις αξίες των δημιουργών τους. Μήπως οι περισσότερες από αυτές ισχύουν και σήμερα; Με άλλα λόγια μήπως ο ανθρωπίνος πολιτισμός κτίζεται πάντα στην ίδια βάση;

Εικόνα 31.2:
Δημόκριτος

Εικόνα 31.3:
Βολταίρος

Εικόνα 31.4:
Αμαντέους Μότσαρτ

Οι προηγούμενες εικόνες παρουσιάζουν ιστορικά ευρωπαϊκά πρόσωπα, τα οποία δημιούργησαν πνευματικά έργα και ανέπτυξαν επιστήμες, που επέδρασαν όχι μόνο στην Ευρώπη, αλλά σε ολόκληρο τον πλανήτη μας.

Συζητήστε μεταξύ σας για το έργο κάθε δημιουργού. Ποιους Ευρωπαίους γνωρίζετε, οι οποίοι δημιούργησαν αξιόλογα έργα στο θέατρο, τη λογοτεχνία, την ποίηση, τη μουσική και το χορό και συνέβαλαν στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής κουλτούρας;

Στη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού πολιτισμού σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν και τα στοιχεία που έφεραν οι Ευρωπαίοι από τις εκστρατείες και τα ταξίδια που έκαναν στις άλλες ηπείρους. Από την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, καθώς και από τις εξερευνησεις των θαλασσοπόρων πολλά δημιουργήματα κατοίκων των άλλων ηπείρων ήρθαν στην Ευρώπη και συνέβαλαν στην εξέλιξη της. Ο ευρωπαϊκός πολιτισμός είναι δημιούργημα των Ευρωπαίων με τη συμβολή όλων των κατοίκων του πλανήτη μας.

Εικόνα 31.5: Πάπυρος της Νεκράς Θάλασσας

Εικόνα 31.6: Η γέφυρα του Πύργου του Λονδίνου

Συζητήστε μεταξύ σας για τα πολιτιστικά στοιχεία που συνέβαλαν στην ανάπτυξη του ευρωπαϊκού πολιτισμού και προέρχονται από τους λαούς της Ασίας και της Αφρικής.

Εικόνα 31.7: Ο Πύργος της Πίζας

Ας συζητήσουμε μαζί γιατί η Ρώμη αποκαλείται «αιώνια πόλη» και το Παρίσι χαρακτηρίζεται «πόλη του φωτός».

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Με τις ομάδες μας βρίσκουμε από διάφορες πηγές μνημεία και έργα τέχνης, που κοσμούν και χαρακτηρίζουν τις πρωτεύουσες των ευρωπαϊκών κρατών.

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Οι ρίζες της ιστορίας της Ευρώπης

Ο μεγάλος ελληνικός και μεγάλος ρωμαϊκός πολιτισμός — παρά τις μεταξύ τους διαφορές — αντιμετωπίζονται από τους ιστορικούς ως συγγενείς και ομοειδείς. Ο πρώτος είχε ως κύριο χώρο αναφοράς την Αθηναϊκή Δημοκρατία του 5ου π.Χ. αιώνα. Η συμβολή του στον πολιτισμό της ανθρωπότητας είναι καθοριστική, μια και δεν υπάρχει χώρος πνευματικής και καλλιτεχνικής δραστηριότητας που να μην απασχόλησε τους σκεπτόμενους ανθρώπους της Ελλάδας του 5ου αιώνα.

Διάδοχοι εκείνου του σπουδαίου κλασικού πολιτισμού υπήρξαν ο ελληνιστικός και στη συνέχεια ο ρωμαϊκός. Ο ρωμαϊκός πολιτισμός ήταν ο πρώτος στην παγκόσμια ιστορία που καλλιέργησε οικουμενική συνείδηση σε διαφορετικούς μεταξύ τους λαούς, από το μεσογειακό κόσμο μέχρι τη Γαλατία, τη Βρετανία, τη Γερμανία και την Ανατολική Ευρώπη.

Μπορεί με βεβαιότητα να ειπωθεί πλέον ότι, αν η αρχαία Ελλάδα υπήρξε «μητέρα» του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού (και κατ' επέκταση του δυτικού πολιτισμού), η Ρώμη υπήρξε η βάση, πάνω στην οποία έμελλε να οικοδομηθεί η ενιαία πολιτισμική ταυτότητα της Ευρώπης και να προδιαγραφεί ο πρωταγωνιστικός ρόλος της στις παγκόσμιες εξελίξεις.

**ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ,
ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ, τ. Α΄, σελ. 243**

Κεφάλαιο 32ο

Τομείς παραγωγής αγαθών και παροχής υπηρεσιών

ΣΤΟ ΚΕΦΆΛΑΙΟ ΑΥΤΌ ΘΑ ΜΆΘΕΤΕ:

⇒ για τα προϊόντα που παράγονται στην Ευρώπη και τις υπηρεσίες που απολαμβάνουν οι Ευρωπαίοι πολίτες

Εικόνα 32.1:
Αγροτική καλλιέργεια

Εικόνα 32.2:
Κτηνοτροφία

Εικόνα 32.3: Επεξεργασμένα αγροτικά προϊόντα

Εικόνα 32.4α: Προϊόντα γάλακτος και κρέατος

Στις προηγούμενες εικόνες παρουσιάζονται δραστηριότητες των Ευρωπαίων κατοίκων. Ας συζητήσουμε σε ποιες από αυτές ο άνθρωπος χρησιμοποιεί απευθείας τους πόρους της φύσης και σε ποιες επεξεργάζεται προϊόντα, τα οποία ήδη έχει παραγάγει.

Εικόνα 32.4β: Προϊόντα γάλακτος

Η Ευρώπη περιλαμβάνει μερικές από τις πιο ανεπτυγμένες τεχνολογικά περιοχές του πλανήτη μας. Εφαρμόζονται νέες μέθοδοι, με τις οποίες καταπολεμούνται οι ασθένειες στα ζώα και στα φυτά και αυξάνεται η ποσότητα των παραγόμενων προϊόντων. Επίσης ελαχιστοποιείται ο χρόνος παραγωγής των αγαθών και βελτιώνεται στο μέγιστο δυνατό βαθμό η παροχή υπηρεσιών.

Για την παραγωγή ορισμένων προϊόντων η τεχνολογία παρεμβαίνει και δημιουργεί έντονο προβληματισμό. Τέτοια προϊόντα είναι τα μεταλλαγμένα. Ας συζητήσουμε μαζί για τα προϊόντα αυτά. Ας προβληματιστούμε για τα θετικά και τα αρνητικά σημεία τους.

1. Πρωτογενής τομέας παραγωγής προϊόντων

Οι άνθρωποι από την εμφάνισή τους ασχολήθηκαν με την καλλιέργεια της γης, την κτηνοτροφία και την αλιεία.

Σιγά-σιγά άρχισαν να εξορύσσουν μεταλλεύματα από τη γη, όπως σίδηρο και χαλκό, για να ικανοποιούν τις ανάγκες τους και να κόβουν ξύλα (υλοτομία) για θέρμανση και κατασκευή διαφόρων αντικειμένων.

Συζητήστε μεταξύ σας και βρείτε γνωστά προϊόντα, τα οποία παράγονται στην Ευρώπη και είναι χαρακτηριστικά για κάθε χώρα, όπως είναι για παράδειγμα για την Ελλάδα τα σταφύλια, για την Ολλανδία το γάλα κ.λπ. Με άλλα λόγια βρείτε προϊόντα του πρωτογενούς τομέα.

2. Δευτερογενής τομέας παραγωγής προϊόντων

Πολλές ευρωπαϊκές χώρες έχουν ανεπτυγμένες **βιοτεχνίες** και **βιομηχανίες**. Επεξεργάζονται προϊόντα του πρωτογενούς τομέα και παράγουν ή κατασκευάζουν νέα προϊόντα (αυτοκίνητα, αεροπλάνα, κοσμήματα, υφάσματα κ.λπ.) χρησιμοποιώντας πρώτες ύλες από τη γη ή προϊόντα που προμηθεύονται από άλλες μεταποιητικές μονάδες. Δηλαδή παράγουν προϊόντα του δευτερογενούς τομέα.

Συζητήστε μεταξύ σας και βρείτε τα γνωστότερα προϊόντα του δευτερογενούς τομέα που παράγουν οι χώρες της Ευρώπης.

Εικόνα 32.5: Γαλακτοβιομηχανία

3. Τριτογενής τομέας παροχής υπηρεσιών

Το εμπόριο, οι μεταφορές, η εκπαίδευση, η υγεία, η παροχή υπηρεσιών και η απαίτηση για καλύτερη ποιότητα ζωής προκάλεσαν στην Ευρώπη μεγάλη ανάπτυξη και του τριτογενούς τομέα. Σε κάθε σύγχρονη οικονομία οι δραστηριότητες του τομέα αυτού διαρκώς διευρύνονται και αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία.

Συζητήστε μεταξύ σας για τις υπηρεσίες του τριτογενούς τομέα που γνωρίζετε ότι παρέχονται στην Ευρώπη. Να αναφέρετε χαρακτηριστικές υπηρεσίες γνωστών ευρωπαϊκών χωρών.

Μια υπηρεσία του τριτογενούς τομέα είναι και ο τουρισμός, ο οποίος για τη χώρα μας είναι η κυριότερη οικονομική δραστηριότητα. Ας συζητήσουμε μαζί πώς μπορούμε να αναπτύξουμε τον τουρισμό σήμερα στη χώρα μας έχοντας ταυτόχρονα και οικονομικά οφέλη και προστασία του πανέμορφου ελληνικού περιβάλλοντος.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Βιομηχανία: Κλάδος της παραγωγής (του δευτερογενούς τομέα), που μετασχηματίζει τις πρώτες ύλες και τα ημικατεργασμένα υλικά σε αγαθά για κατανάλωση

Βιοτεχνία: Κλάδος της παραγωγής (του δευτερογενούς τομέα), που χρησιμοποιεί μικρότερο αριθμό εργατών από τη βιομηχανία και μηχανικά μέσα σε περιορισμένη έκταση

Μεταποιητικές μονάδες: Βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες που επεξεργάζονται τις πρώτες ύλες και δημιουργούν νέα προϊόντα

Υλοτομία: Κοπή των δέντρων του δάσους

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Η βιολογική γεωργία

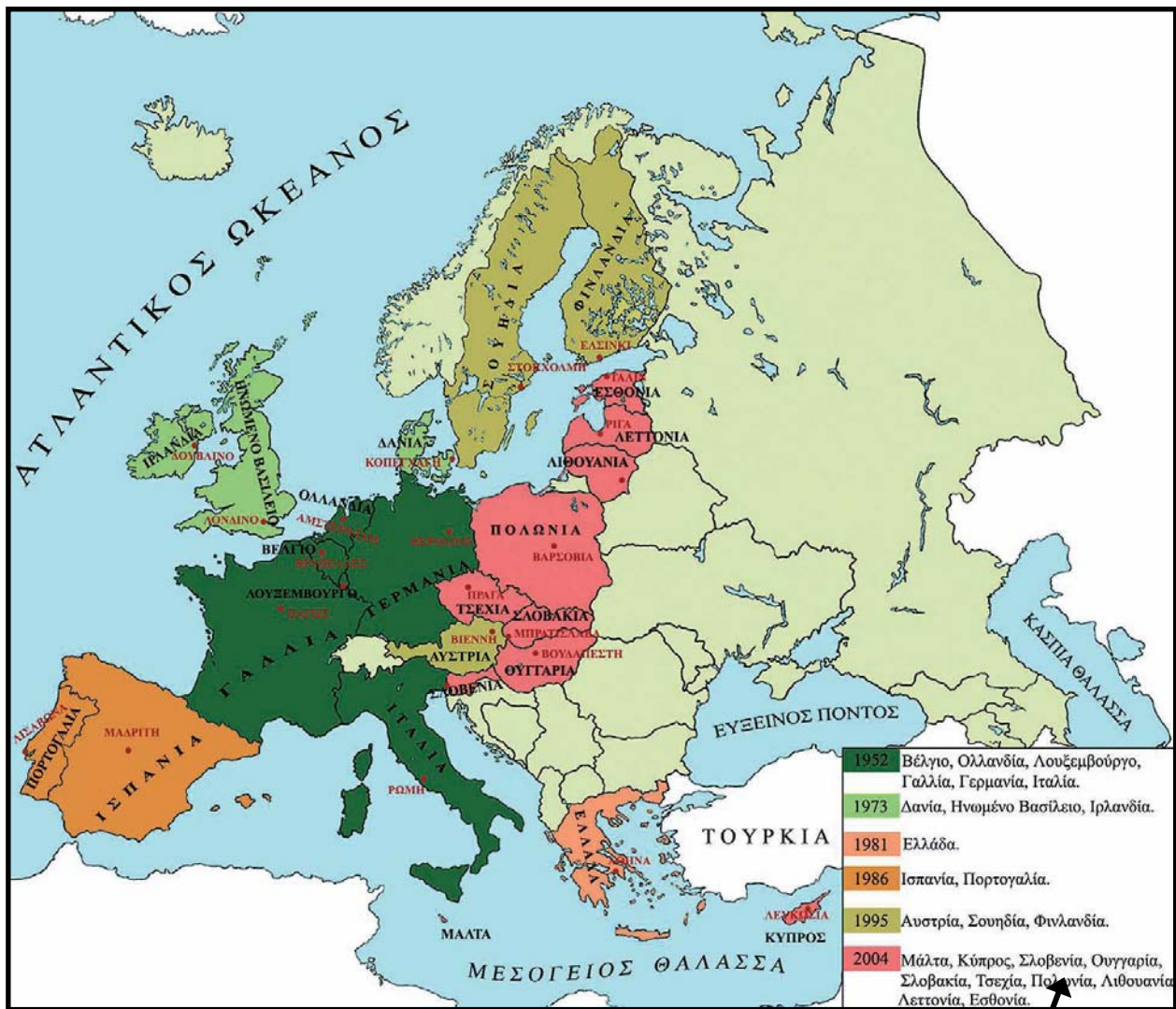
Η βιολογική γεωργία αποτελεί ένα τρόπο παραγωγής προϊόντων με οικολογικό προσανατολισμό. Το σύστημα οργάνωσης και λειτουργίας της σέβεται τη φύση και προσπαθεί να συνεργάζεται μαζί της. Διατηρεί ζωντανό και υγιές έδαφος, για να φύονται εύρωστα και υγιή φυτά και απαγορεύει τη χρήση συνθετικών χημικών ουσιών. Χρησιμοποιεί ήπιες τεχνικές καλλιέργειας και προϊόντα φυτοπροστασίας και λίπανσης, που δεν αποτελούν κίνδυνο για το περιβάλλον, αξιοποιώντας τις σύγχρονες κατακτήσεις της επιστήμης, της εμπειρίας και της ντόπιας παράδοσης. Στο σημείο αυτό χρειάζεται να διευκρινιστεί ότι η βιολογική παραγωγή δεν θα πρέπει να ταυτίζεται με την παραδοσιακή γεωργία, καθώς δεν αποτελεί επιστροφή στη «λίθινη εποχή», όπως συχνά της καταλογίζεται, αλλά μπορεί και αξιοποιεί κάθε καινούργια επιστημονική γνώση, στο βαθμό που αυτή λειτουργεί σε αρμονία με τις φυσικές διαδικασίες και όχι ενάντια τους.

*Άννα Ταμπούκου (γεωπόνος),
Περιοδικό Γεωργική Τεχνολογία, Ιανουάριος 1995*

Οι σχέσεις των κρατών της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

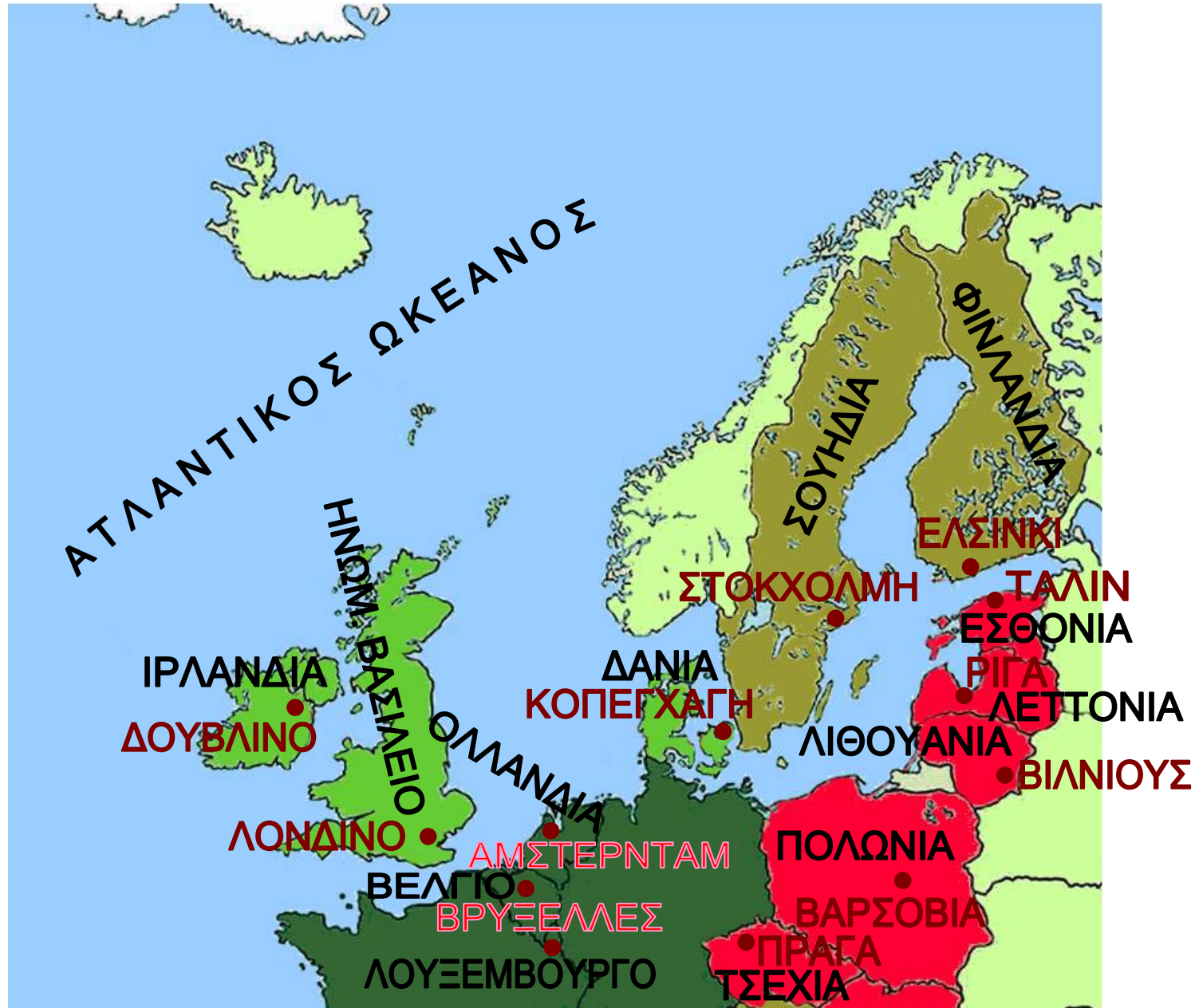
⇒ για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τους στόχους της

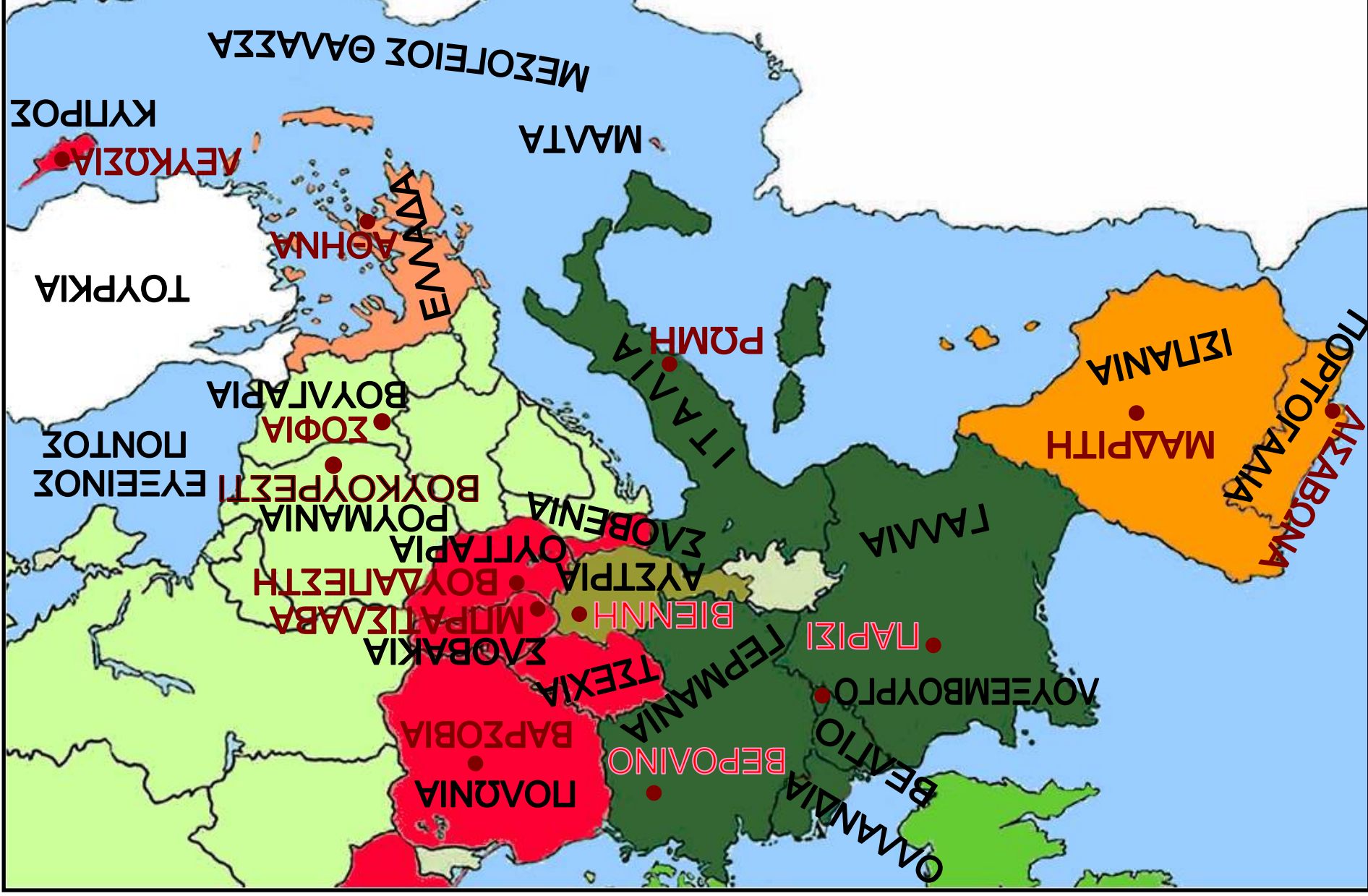

Εικόνα 33.1:
Τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1952	Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία.
1973	Δανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία.
1981	Ελλάδα.
1986	Ισπανία, Πορτογαλία.
1995	Αυστρία, Σουηδία, Φινλανδία.
2004	Μάλτα, Κύπρος, Σλοβενία, Ουγγαρία, Σλοβακία, Τσεχία, Πολωνία, Λιθουανία, Λεττονία, Εσθονία.
2007	Βουλγαρία, Ρουμανία

Ονομάστε τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την πρωτεύουσα κάθε κράτους.

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος προκάλεσε στην Ευρώπη μεγάλη καταστροφή. Μετά τη λήξη του οι λαοί της αναζήτησαν μία κοινή πορεία προς το μέλλον με ειρηνική συνύπαρξη και οικονομική συνεργασία. Ας δούμε την πορεία αυτή από την αρχή.

Στις 9 Μαΐου 1950 ιδρύθηκε η Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα. Ήταν μία κοινή προσπάθεια των λαών να εκμεταλλευτούν τους φυσικούς τους πόρους. Οι χώρες που συμμετείχαν στην Κ.Α.Χ. ήταν το Βέλγιο, η Ολλανδία και το Λουξεμβούργο. Το 1952 εισήλθαν στην Κοινότητα η Γαλλία, η Γερμανία και η Ιταλία.

Στις 25 Μαρτίου 1957 ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.) με τη «Συνθήκη της Ρώμης». Τη συνθήκη υπέγραψαν οι υπουργοί Εξωτερικών του Βελγίου, της Ολλανδίας, του Λουξεμβούργου, της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Ιταλίας. Τα θεμέλια για την κοινή πορεία τέθηκαν.

- ✓ 1η Ιανουαρίου 1973: Προσχωρούν στην Ε.Ο.Κ. η Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο (Αγγλία) και η Ιρλανδία.
- ✓ 1η Ιανουαρίου 1981: Η Ελλάδα εντάσσεται στην Ε.Ο.Κ..
- ✓ 1η Ιανουαρίου 1986: Η Ισπανία και η Πορτογαλία γίνονται κράτη-μέλη της Ε.Ο.Κ..

Στις 7 Φεβρουαρίου 1992 με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ η Ε.Ο.Κ. αλλάζει όνομα και διευρύνει τους στόχους της. Τώρα ονομάζεται Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) και οι στόχοι της είναι πλέον και κοινωνικοί. Η προώθηση της ειρήνης, η συνεργασία και η αλληλοβοήθεια μεταξύ των λαών της Ευρώπης και η καθιέρωση των τεσσάρων ελευθεριών (ελεύθερη μετακίνηση προσώπων, ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, προϊόντων και υπηρεσιών) είναι βασικές προτεραιότητες της Ένωσης. Προασπίζονται η ελεύθερη διεξαγωγή του διεθνούς εμπορίου και η συμμετοχή όλων των ανθρώπων στις πολιτιστικές και πολιτικές δραστηριότητες.

- ✓ 1η Ιανουαρίου 1995: Η Αυστρία, η Σουηδία και η Φινλανδία εντάσσονται στην Ε.Ε..
- ✓ 1η Μαΐου 2004: Γίνονται μέλη της Ένωσης η Μάλτα, η Κύπρος, η Σλοβενία, η Ουγγαρία, η Σλοβακία, η Τσεχία, η Πολωνία, η Λιθουανία, η Λεττονία και η Εσθονία.
- ✓ 1η Ιανουαρίου 2007: Εντάσσονται στην Ε.Ε. η Βουλγαρία και η Ρουμανία.

Εικόνα 33.2: Πολωνοί στη Βροκλάβα γιορτάζουν την είσοδο της χώρας τους στην Ε.Ε.

Η εφετινή Πρωτομαγιά σφράγισε τη ληξιαρχική πράξη γέννησης της Ευρώπης των «25». Χθες η Ε.Ε. προϋπάντησε τα 10 νέα κράτη-μέλη της και το γεγονός γιορτάστηκε με μεγαλοπρέπεια σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις.

Από εφημερίδα της 2ας Μαΐου 2004

Ευρωπαϊκή Ένωση: 27 κράτη-μέλη, 450 εκατομμύρια κάτοικοι και 20 επίσημες γλώσσες. Τι κοινό έχουμε όλοι εμείς; Τι διαφορετικό; Συζητήστε τι περιμένουμε από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ορισμένα κράτη-μέλη της Ε.Ε. (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Φινλανδία και Ελλάδα) σήμερα ανήκουν στη λεγόμενη Ευρωζώνη, δηλαδή έχουν κοινό νόμισμα το ευρώ. Ας προβληματιστούμε για τα θετικά και τα τυχόν αρνητικά σημεία που απορρέουν από τη συμμετοχή της χώρας μας στην Ευρωζώνη.

Εικόνα 33.3: Οι Ευρωπαίοι ενωμένοι

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Τι συμβολίζει η σημαία της Ε.Ε.

Στο γαλάζιο του ουρανού δώδεκα χρυσά αστέρια σχηματίζουν έναν κύκλο δείχνοντας την ένωση των λαών της Ευρώπης. Όσα μέλη κι αν προστεθούν, τ' αστέρια θα παραμείνουν δώδεκα, επειδή το δώδεκα είναι το σύμβολο της τελειότητας και της ενότητας.

Ο Ευρωπαϊκός Ύμνος

Όπως κάθε κράτος έχει τον Εθνικό του Ύμνο, έτσι και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει το δικό της. Ο Ευρωπαϊκός Ύμνος είναι η Ωδή στη Χαρά, μέρος από την Ενάτη Συμφωνία του Μπετόβεν, που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 1972 και χρησιμοποιείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση από το 1986.

Οι συγγραφείς

Η ταυτότητα της Ασίας

ΑΣΙΑ

Έκταση: 44.300.000 τετρ. χμ.

Πληθυσμός: 3.870.000.000 κάτοικοι

Θέση: Βρίσκεται μεταξύ $81^{\circ} 43' \text{ B}$ (Βόρειο πλάτος) και $10^{\circ} 07' \text{ N}$ (Νότιο πλάτος) και μεταξύ $25^{\circ} 17' \text{ A}$ (Ανατολικό μήκος) και $169^{\circ} 40' \text{ Δ}$ (Δυτικό μήκος).
(Περιλαμβάνονται και τα νησιά)

Οριζόντιος διαμελισμός (κυριότερα ακτογραφικά στοιχεία)

Ωκεανοί - Θάλασσες: Ινδικός Ωκεανός (Αραβική Θάλασσα), Ειρηνικός Ωκεανός (Σινική, Κίτρινη, Ιαπωνική και Βερίγγειος Θάλασσα)

Χερσόνησοι: Μικράς Ασίας, Αραβική, Ινδική, Μαλαϊκή, Κορέας, Καμτσάτκα

Νησιά – Νησιωτικά συμπλέγματα: Σρι Λάνκα, Σουμάτρα, Βόρνεο, Ιάβα, Ινδονησία, Φιλιππίνες, Ιαπωνία, Σαχαλίνη

Κατακόρυφος διαμελισμός (κυριότερα στοιχεία)

Οροσειρές, όρη: Ιμαλάϊα, Καρακορούμ – Κουέν Λουν, Τιέν Σαν, Ζάγκρος, Καύκασος, Ελμπρούζ, Αλτάια

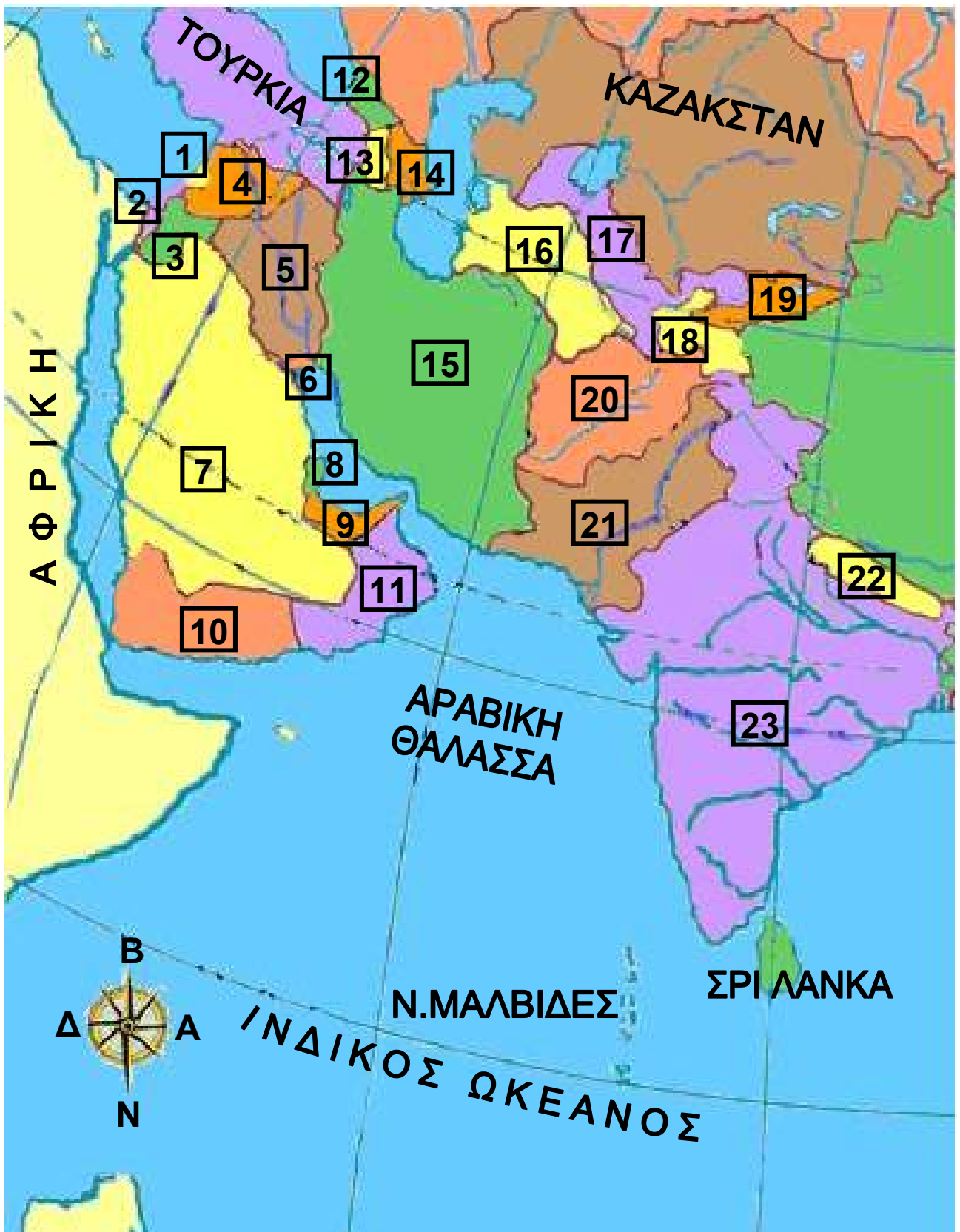
Οροπέδιο: Θιβέτ

Πεδιάδες: της Κίνας, του ποταμού Γάγγη, του Ινδού ποταμού, της ασιατικής Ρωσίας (Σιβηρίας), του Κίτρινου Ποταμού, του ποταμού Μεκόνγκ

Υπόμνημα του χάρτη της σελίδας 35

1	ΛΙΒΑΝΟΣ - Βηρυτός	13	ΑΡΜΕΝΙΑ
2	ΙΣΡΑΗΛ - Ιερουσαλήμ	14	ΑΖΕΡΜΠΑΪΤΖΑΝ
3	ΙΟΡΔΑΝΙΑ - Αμμάν	15	ΙΡΑΝ - Τεχεράνη
4	ΣΥΡΙΑ - Δαμασκός	16	ΤΟΥΡΚΜΕΝΙΣΤΑΝ
5	ΙΡΑΚ - Βαγδάτη	17	ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ
6	ΚΟΥΒΕΪΤ	18	ΤΑΤΖΙΚΙΣΤΑΝ
7	ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	19	ΚΙΡΓΙΣΤΑΝ
8	ΚΑΤΑΡ	20	ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ - Καμπούλ
9	ΕΝ. ΑΡ. ΕΜΙΡΑΤΑ	21	ΠΑΚΙΣΤΑΝ - Ισλαμαμπάντ
10	ΥΕΜΕΝΗ - Σάνα	22	ΝΕΠΑΛ - Κατμαντού
11	ΟΜΑΝ - Μασκάτη	23	ΙΝΔΙΑ - Δελχί
12	ΓΕΩΡΓΙΑ		

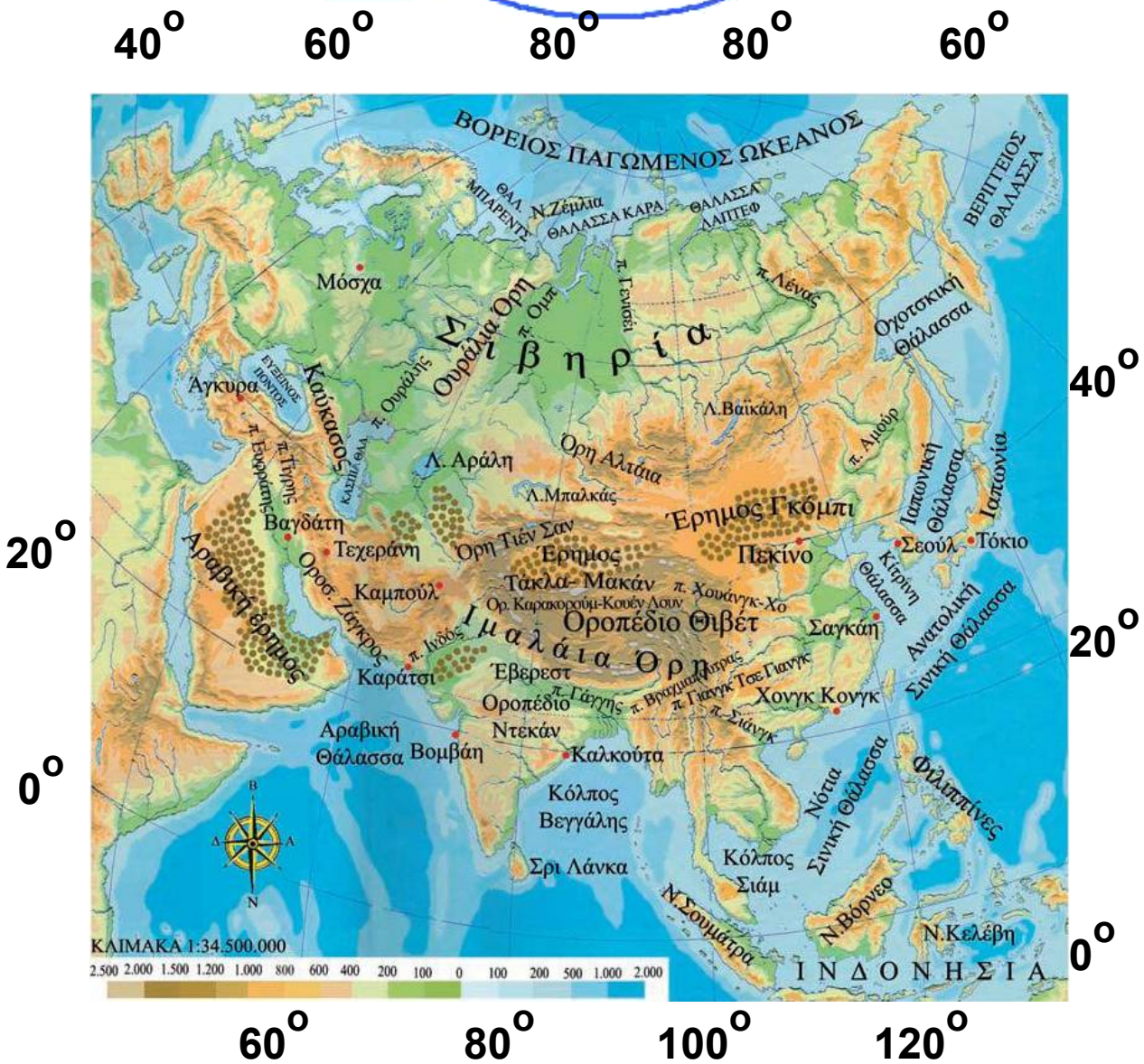
1	ΜΠΟΥΤΑΝ	8	ΑΝ. ΣΙΝΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ
2	ΜΠΑΓΚΛΑΝΤΕΣ - Ντάκα	9	ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ - Μανίλα
3	ΜΙΑΝΜΑΡ - Ραγκούν	10	ΝΟΤ. ΣΙΝΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ
4	ΛΑΟΣ	11	ΜΠΡΟΥΝΕΪ
5	ΤΑΪΛΑΝΔΗ - Μπανγκόκ	12	ΠΟΡΘΜΟΣ ΜΑΛΑΙΣΙΑΣ
6	ΚΑΜΠΟΤΖΗ	13	ΣΙΓΚΑΠΟΥΡΗ
7	ΒΙΕΤΝΑΜ - Ανόϊ		

Κεφάλαιο 34ο

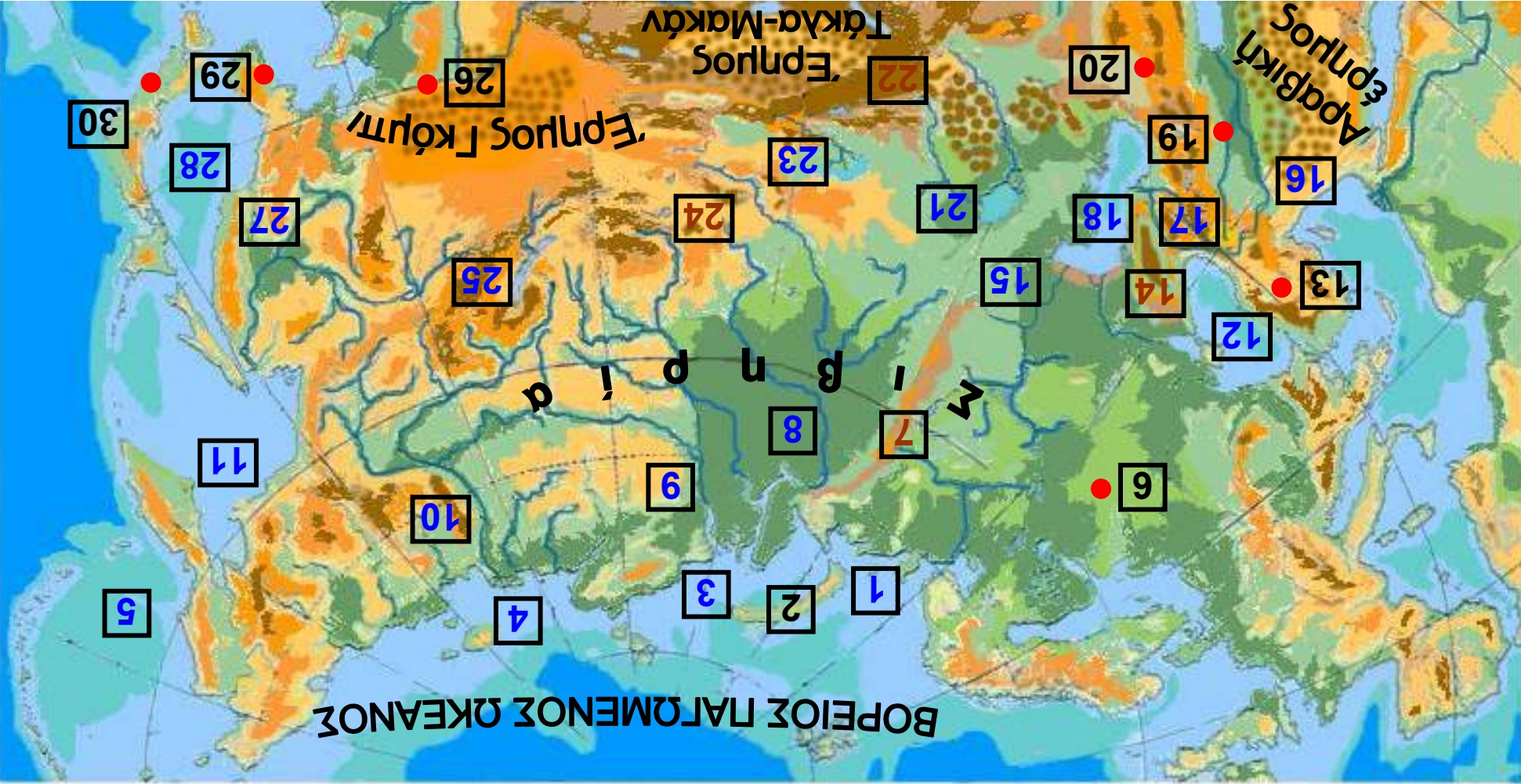
Η θέση και το φυσικό περιβάλλον της Ασίας

ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ αυτό θα μάθετε:

- ⇒ για τη θέση της Ασίας στον παγκόσμιο χάρτη
- ⇒ για το φυσικό περιβάλλον της Ασίας

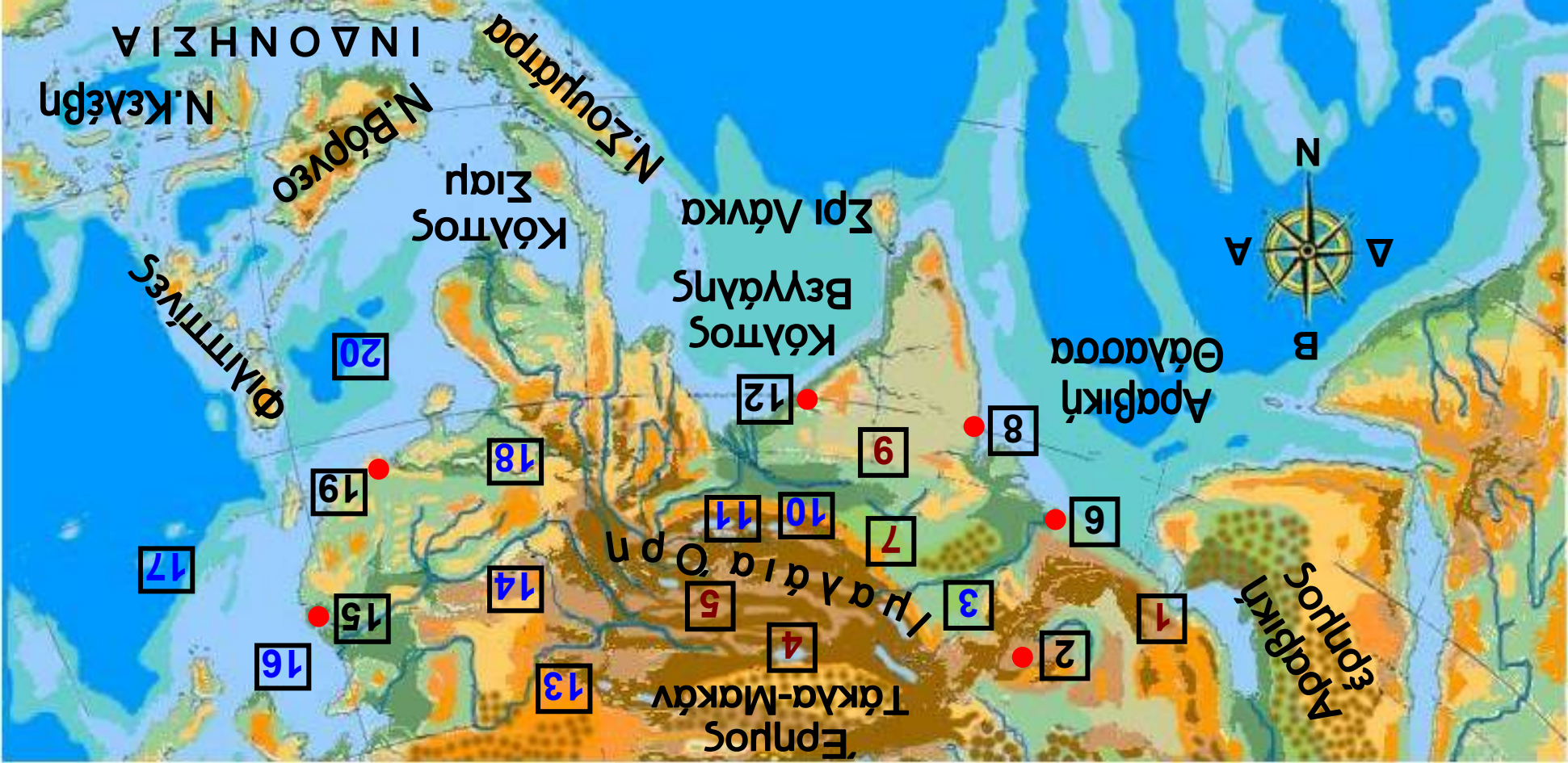

Εικόνα 34.1: Γεωμορφολογικός χάρτης της Ασίας

Υπόμνημα του χάρτη της σελίδας 39

1	Θάλασσα Μπάρεντς	16	π. Ευφράτης
2	Ν. Ζέμλια	17	π. Τίγρης
3	Θάλασσα Κάρα	18	Κασπία Θάλασσα
4	Θάλασσα Λάπτεφ	19	Βαγδάτη
5	Βερίγγειος Θάλασσα	20	Τεχεράνη
6	Μόσχα	21	Λ. Αράλη
7	Ουράλια Όρη	22	Όρη Τιέν Σαν
8	π. Όμπ	23	Λ. Μπαλκάς
9	π. Γενισέι	24	Όρη Αλτάια
10	π. Λένας	25	Λ. Βαϊκάλη
11	Οχοτσικική Θάλασσα	26	Πεκίνο
12	Εύξεινος Πόντος	27	π. Αμούρ
13	Άγκυρα	28	Ιαπωνική Θάλασσα
14	Καύκασος	29	Σεούλ
15	π. Ουράλης	30	Ιαπωνία - Τόκιο

Υπόμνημα του χάρτη της σελίδας 41

1	Οροσειρά Ζάγκρος	11	π. Βραχμαπούτρας
2	Καμπούλ	12	Καλκούτα
3	π. Ινδός	13	π. Χουάνγκ-Χο
4	Ορ. Καρακορούμ-Κουέν Λουν	14	π. Γιανγκ Τσε Γιανγκ
5	Οροπέδιο Θιβέτ	15	Σαγκάη
6	Καράτσι	16	Κίτρινη Θάλασσα
7	Έβερεστ	17	Ανατολική Σινική Θάλασσα
8	Βομβάη	18	π. Σιάνγκ
9	Οροπέδιο Ντεκάν	19	Χονγκ Κονγκ
10	π. Γάγγης	20	Νότια Σινική Θάλασσα

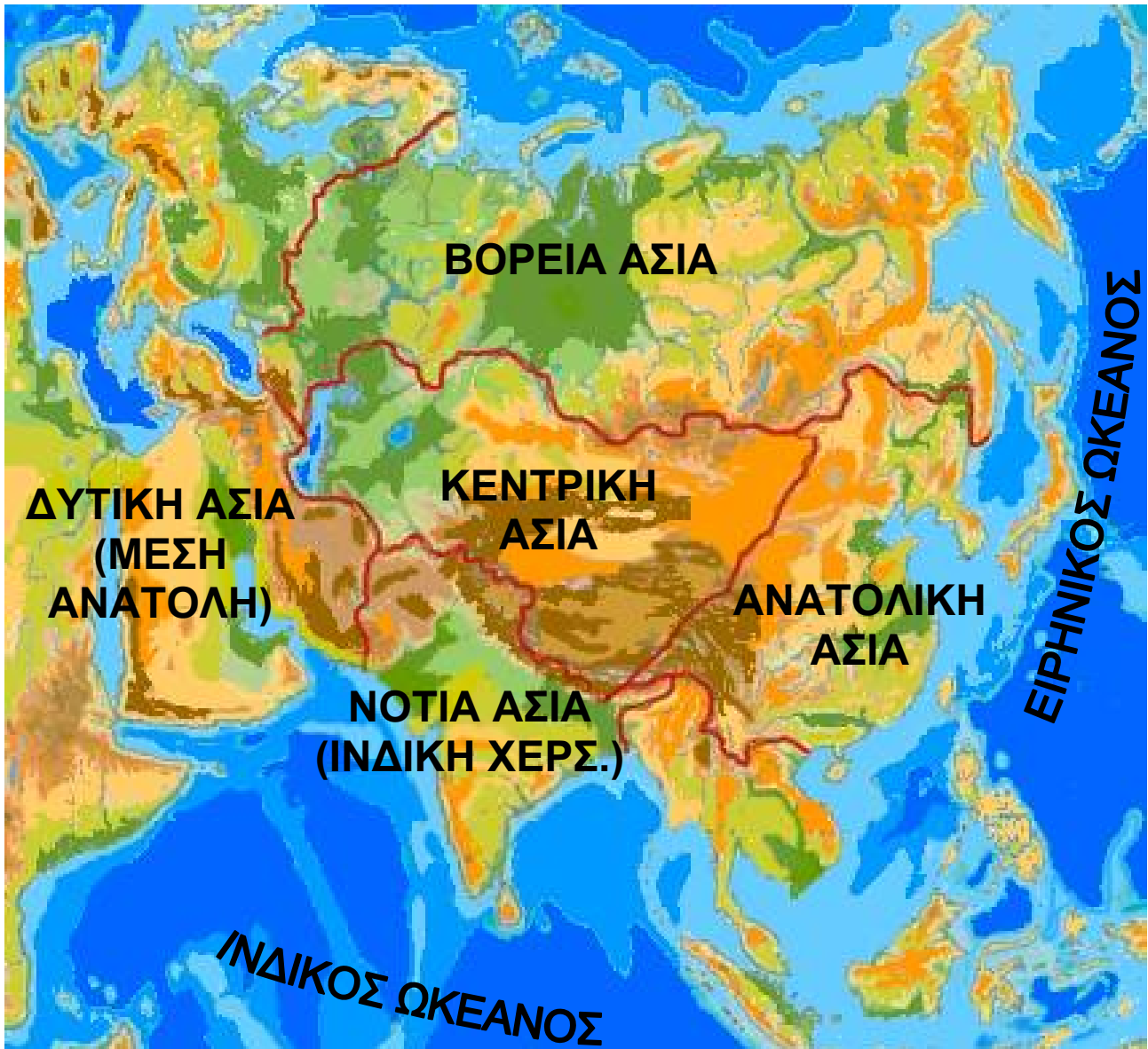

Παρατηρήστε στον παγκόσμιο χάρτη της τάξης σας τη θέση της Ασίας σε σχέση με τον Ισημερινό και τον Πρώτο Μεσημβρινό και αναφέρετε σε ποια ημισφαίρια βρίσκεται.

Ας ορίσουμε τα χερσαία σύνορα της Ασίας και ας βρούμε από ποιες θάλασσες και από ποιους ωκεανούς βρέχεται.

Η Ασία, λόγω της τεράστιας έκτασης και του πολύπλοκου ανάγλυφου που παρουσιάζει το έδαφός της, συνήθως εξετάζεται σε έξι περιοχές, που διαφέρουν ως προς τη μορφολογία, το κλίμα, τη βλάστηση και τα ζώα. Επίσης πολύ μεγάλες διαφορές παρατηρούνται

στα πολιτιστικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, καθώς και στις δραστηριότητες των ανθρώπων. Οι περιοχές αυτές είναι η Μέση Ανατολή, η Κεντρική Ασία, η Βόρεια Ασία, η Νότια Ασία, η Νοτιοανατολική Ασία και η Ανατολική Ασία.

Εικόνα 34.2: Οι έξι περιοχές της Ασίας

Η ασιατική ήπειρος έχει μεγάλες σε έκταση και ύψος οροσειρές. Εδώ βρίσκονται τα Ιμαλάια, με υψηλότερη κορυφή το όρος Έβερεστ (8.848 μ.) και η οροσειρά Καρακορούμ-Κουέν Λουν. Ανάμεσα σε αυτούς τους δύο

ορεινούς όγκους απλώνεται το **οροπέδιο** του Θιβέτ, ένα ξεχωριστό στοιχείο του ηπειρωτικού ανάγλυφου της Ασίας.

Παρατηρήστε το χάρτη της Ασίας και βρείτε και άλλες οροσειρές και όρη της Ασίας.

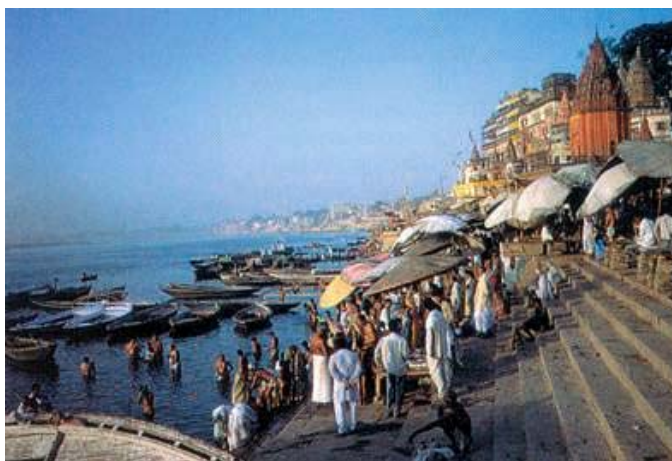
Στις τεράστιες οροσειρές έχουν τις πηγές τους πολύ μεγάλοι ποταμοί, τα νερά των οποίων καθορίζουν τη ζωή των κατοίκων της Ασίας. Ο μεγαλύτερος ποταμός της ηπείρου είναι ο Γιανγκ-Τσε-Γιανγκ. Στις όχθες του ζουν 250 εκατομμύρια άνθρωποι. Άλλος μεγάλος ποταμός είναι ο Γάγγης, τον οποίο λατρεύουν οι ινδουιστές ως ιερό ποταμό από τα αρχαία χρόνια.

Βρείτε στο χάρτη και τους άλλους μεγάλους ποταμούς της Ασίας. Από πού πηγάζουν και πού εκβάλλουν;

Με τόσους ποταμούς που έχει η Ασία, θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι μία ήπειρος γεμάτη εύφορες πεδιάδες. Αυτό συμβαίνει μόνο στη Νότια Ασία, όπου και το κλίμα ευνοεί τις καλλιέργειες. Στη Βόρεια Ασία οι ποταμοί δεν επηρεάζουν τόσο τη ζωή των ανθρώπων, επειδή το κλίμα είναι πολύ ψυχρό και τα νερά παγώνουν για μεγάλα διαστήματα του έτους. Η περιοχή της Σιβηρίας είναι σχεδόν πάντα παγωμένη και νοτιότερα η λίμνη Βαϊκάλη, μένει επίσης παγωμένη για μεγάλο μέρος του χρόνου.

Εικόνα 34.2:
Λουτρό προσκυνητών
στον ιερό ποταμό Γάγγη

Παρατηρώντας το γεωμορφολογικό χάρτη ποιες μεγάλες πεδιάδες διακρίνεις;

Η Κασπία είναι η μεγαλύτερη λίμνη του πλανήτη μας. Βρίσκεται στα σύνορα της Ασίας με την Ευρώπη και το νερό της είναι αλμυρό. Στη λίμνη αυτή ζει το ψάρι οξύρρυγχος, που γεννά τα μικροσκοπικά μαύρα αυγά, από τα οποία γίνεται το χαβιάρι. Ο οξύρρυγχος, που προμηθεύει τη διεθνή αγορά με το καλύτερης ποιότητας χαβιάρι, σήμερα κινδυνεύει από την παράνομη αλιεία. Η δεύτερη μεγάλη λίμνη είναι η Αράλη με υφάλμυρα νερά. Η λίμνη Μπαλκάς, που είναι πλούσια σε ψάρια, αποτελεί το μοναδικό μέρος στον κόσμο, όπου ζει η φώκια του γλυκού νερού.

Ας βρούμε κι άλλες λίμνες στο γεωμορφολογικό χάρτη της Ασίας.

Εφόσον η Ασία εκτείνεται από το Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό μέχρι τον Ισημερινό, είναι φυσικό να αναπτύσσονται εκεί όλες οι ζώνες βλάστησης.

Ας μελετήσουμε το γεωμορφολογικό χάρτη, για να εντοπίσουμε τις ζώνες βλάστησης και να θυμηθούμε τη χλωρίδα κάθε ζώνης.

Τα ζώα που συναντάμε είναι πολλά και ποικίλα ανάλογα με τη ζώνη βλάστησης. Χαρακτηριστικό είδος της ασιατικής ερήμου είναι η Βακτριανή καμήλα, η οποία φέρει δύο καμπούρες (ύβους), έχει ύψος περίπου 2 μ. και πολύ πλούσιο τρίχωμα, αφού ο χειμώνας στις εσωτερικές ερήμους της Ασίας είναι ψυχρός. Άλλα χαρακτηριστικά ζώα είναι το «πάντα», η μικρή αρκούδα της Κίνας και το «γιακ», ένα βοοειδές του Θιβέτ, που μπορεί να ζήσει σε θερμοκρασία μέχρι -40°C και του οποίου η κοπριά χρησιμοποιείται ως καύσιμη ύλη.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Οροπέδιο: πεδινή έκταση σε βουνό

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Χωριζόμαστε σε τρεις ομάδες. Η πρώτη ομάδα σχεδιάζει το χάρτη της Ασίας. Η δεύτερη τοποθετεί στο χάρτη τις υψηλότερες οροσειρές, όρη και πεδιάδες. Η τρίτη ομάδα τοποθετεί τους μεγαλύτερους ποταμούς και τις λίμνες.

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Οι μουσώνες της Ασίας

Η Νότια και Νοτιοανατολική Ασία, ενώ έχουν το ίδιο γεωγραφικό πλάτος με την έρημο Σαχάρα, θα περίμενε κανείς να είναι κι αυτές ξηρές περιοχές. Όμως συμβαίνει το αντίθετο, επειδή φυσούν οι μουσώνες, περιοδικοί άνεμοι, που δημιουργούνται μεταξύ του Ινδικού ωκεανού και της ηπείρου εξαιτίας της διαφοράς της θερμοκρασίας στην ξηρά και στη θάλασσα. Οι θερινοί μουσώνες πνέουν από τον ωκεανό προς την ξηρά και μεταφέρουν μεγάλες μάζες υδρατμών. Αποτέλεσμα είναι να πέφτουν πολλές βροχές το καλοκαίρι στις περιοχές της Νότιας και ΝΑ Ασίας κι έτσι να μην είναι ξηρές, γεγονός που επιτρέπει να κατοικούν εκεί πολλά εκατομμύρια ανθρώπων. Βέβαια, συμβαίνει μερικές φορές οι θερινοί μουσώνες να αλλάζουν κατεύθυνση, με συνέπεια την έλλειψη βροχοπτώσεων και την καταστροφή της βλάστησης. Η ζωή όλων των ανθρώπων των περιοχών αυτών εξαρτάται από την ομαλή περιοδικότητα των μουσώνων.

Οι χειμερινοί μουσώνες πνέουν από την ξηρά προς τη θάλασσα, δεν μεταφέρουν υδρατμούς και γι' αυτό οι βροχές κατά τη χειμερινή περίοδο είναι ελάχιστες.

Οι συγγραφείς

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ' Ενότητα: Η Γη ως χώρος ζωής του ανθρώπου (συνέχεια από τον 1ο τόμο)

Η ζωή στις πολικές περιοχές	8
Η ζωή στα τροπικά δάση.....	15
Η ζωή στις εύκρατες περιοχές.....	21

Δ' Ενότητα: Οι ήπειροι

Η ΕΥΡΩΠΗ: Η ταυτότητα της Ευρώπης	27
Η θέση της Ευρώπης	33
Ο οριζόντιος διαμελισμός της Ευρώπης	38
Ο κατακόρυφος διαμελισμός της Ευρώπης.....	49
Το κλίμα της Ευρώπης και οι ανθρώπινες δραστηριότητες	59
Η χλωρίδα και η πανίδα – Η βλάστηση της Ευρώπης	66
Οι κάτοικοι και τα κράτη της Ευρώπης.....	72
Πολιτιστικά χαρακτηριστικά των λαών της Ευρώπης..	85
Αξιοθέατα, μνημεία και ιστορική συνέχεια των λαών της Ευρώπης	91
Τομείς παραγωγής αγαθών και παροχής υπηρεσιών	96
Οι σχέσεις των κρατών της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση	101
ΑΣΙΑ: Η ταυτότητα της Ασίας	109
Η θέση και το φυσικό περιβάλλον της Ασίας.....	115

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

